

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1893. Andra Kammaren. N:o 28.

Onsdagen den 12 april.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Justerades det i kammarens sammanträde den 5 innevarande april förda protokoll.

§ 2.

Jemlikt förut fattadt beslut företogs nu val af en revisor, att, i stället för riksdagsmannen S. G. von Friesen, som afsagt sig uppdraget, deltaga i den granskning af statsverkets, riksbankens och riksgäldskontorets tillstånd, styrelse och förvaltning, som under innevarande år skall ega rum och taga sin början måndagen den 2 nästkommande oktober; och befans, efter valsedlarnes öppnande, der-till hafva blifvit utsedd riksdagsmannen *C. W. Collander* med 128 röster.

§ 3.

Justerades protokollsutdrag angående det i nästförestående § omförmälda val.

§ 4.

Föredrogs och hänvisades till lagutskottet herr *O. Jonssons* i Hof m. fl. i gårdagens sammanträde bordlagda motion, n:o 226.

§ 5.

Föredrogs och bordlades för andra gången:
konstitutionsutskottets utlåtanden n:is 22 och 23; samt
bevillningsutskottets betänkande och memorial n:is 13, 14, 15
och 16.

§ 6.

Efter föredragning vidare af bankoutskottets memorial n:o 9, med förslag till omröstningsproposition med anledning af kamrarnes olika beslut i fråga om inrättande af nya afdelningskontor af riksbanken, blef den föreslagna voteringspropositionen af kammaren godkänd.

§ 7.

Föredrogos vidare men blefvo å nyo bordlagda: lagutskottets utlåtanden och memorial n:is 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33 och 34; samt

Andra Kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande n:o 19.

I sammanhang härmed begärdes ordet af

Herr Lilienberg, som yttrade: I det nu sist för andra gången bordlagda betänkandet, Andra Kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande n:o 19, hemställer utskottet: "att Andra Kammaren måtte för sin del besluta, att Riksdagen i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhallar, det Kongl. Maj:t täcktes — derest en lag om stiftsstyrelse i hufvudsaklig öfverensstämmelse med Kongl. Maj:ts till innevarande Riksdag aflåtna proposition blifver antagen och fastställd, och under förutsättning att lärareprof för anställning vid de allmänna läroverken komma att ega rum inför särskildt förordnad kommission — taga i öfvervägande, huruvida icke i de allmänna läroverkens stiftsstyrelser, skolkonsistorierna, böra ingå af kommunala myndigheter valda ledamöter, samt till Riksdagen inkomma med den framställning, som med anledning deraf kan blifva erforderlig." Kammaren torde häraf fiuna, att den fråga, som beröres i detta betänkande, står i mycket nära samband med en annan fråga, som för närvarande ligger under lagutskottets behandling. Det är Kongl. Maj:ts nädiga proposition till Riksdagen med förslag till lag om stiftsstyrelse. Utlåtande i anledning af denna proposition torde om några dagar inkomma från lagutskottet. Jag tillåter mig därför föreslå, att ofvannämnda betänkande från Andra Kammarens första tillfälliga utskott måtte förekomma till afgörande här i kammaren först näst efter det utlåtande, som lagutskottet kommer att afgifva angående lag om stiftsstyrelse.

Den af herr Lilienberg sålunda gjorda hemställan bifölls af kammaren.

§ 8.

*Angående
regleringen af
utgifterna
under riks-
statens tredje
hufvudtitel.*

Till behandling företogs härefter statsutskottets utlåtande n:o 4, angående regleringen af utgifterna under riksstatens tredje hufvudtitel, omfattande anslagen till utrikesdepartementet.

I afseende å regleringen af utgifterna å denna hufvudtitel för år 1894 hade Kongl. Maj:t, med hänvisning till det vid den kongl. propositionen angående statsverkets tillstånd och behof fogade statsrådsprotokollet öfver utrikesdepartementsärenden den 14 januari innevarande år, föreslagit, att enahanda ordinarie anslag som för innevarande år måtte af Riksdagen anvisas att utgå emot nu gällande redovisningsskyldighet samt med samma rätt till deras användande och under enahanda vilkor som hittills.

*Angående
regleringen af
utgifterna
under riks-
statens tredje
hufvudtitel.
(Forts.)*

Deremot hade i en inom Andra Kammaren af herr *P. G. Petersson* i Brystorp väckt motion (n:o 136) föreslagits: att Riksdagen måtte besluta, att det af Kongl. Maj:t under anslagstiteln "Ministerstaten" begärda belopp 337,191 kronor nedsattes med 40,000 kronor, eller till 297,491 kronor, och således slutsumman af hufvudtitelns ordinarie anslag minskas från 606,750 till 566,750 kronor; samt att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl. Maj:t ville tillse, det sådana anordningar vidtoges, att utgifterna under tredje hufvudtiteln blefve ytterligare minskade.

I föreliggande utlåtande hade utskottet till en början gjort följande uttalaude: "Vid behandlingen af anslagen under denna hufvudtitel har utskottet, dertill särskildt föranledt af det Kongl. Maj:ts proposition bilagda protokollet öfver utrikesdepartementsärende i sammansatt statsråd den 14 sistlidne januari, fäst sin uppmärksamhet på den inverkan ett särskiljande af de förenade rikenas konsulatväsende, på sätt af Norges Storting blifvit förutsatt, kan komma att utförva. Det större eller mindre behof af ökade anslag, som derigenom måste uppstå, är visserligen jemförelsevis af föga vigt; men den förändring i de nu bestående förhållandena, som ett sådant särskiljande innebär, kan deremot genom sina följder blifva af genomgripande betydelse. Konsulatväsendet står nemligen i ett sådant samband med de diplomatiska ärendena, att frågan om upplösning af gemensamheten i det förra synes utskottet icke kunna göras till föremål för pröfning utan att på samma gång sättet för de senares behandling måste komma under öfvervägande. Utskottet hyser den vissa tillförsigt, att dervid öfvertygelsen om unionens värde och betydelse för de förenade rikena skall visa sig så starkt rotfäst hos båda folken, att genom tillmötesgående å ömse sidor en öfverenskommelse skall kunna vinnas, hvarpå sedermera ländernas lugna utveckling må kunna byggas.

Hvad nu särskildt beträffar konsulatärendena, är utskottet förvissadt om, att i alla händelser tillfälle skall beredas Riksdagen att yttra sig i ämnet, innan något beslut, som inverkar på det nuvarande gemensamhetsförhållandet, varder fattadt; men utskottet vill emellertid uttala den uppfattning, att på det ifrågavarande området reformer kunna i handelen och sjöfartens intresse vidtagas, utan att gemensamheten brytes.⁴

Härefter hemställde utskottet under *punkten 1 mom. a)*, att Riksdagen, med afslag å herr *P. G. Peterssons* motion i denna del, måtte bifalla hvad Kongl. Maj:t i fråga om regleringen af de ordinarie utgifterna under tredje hufvudtiteln föreslagit.

Angående
regleringen af
utgifterna
under riks-
statens tredje
hufvudtitel.

(Forts)

Efter det denna utskottets hemställan blifvit uppläst, anförde:

Herr Vahlin: Herr talman! Jag skall tillåta mig att yrka bifall till utskottets hemställan i den nu föredragna punkten, men med utslutande af den del af motiveringen, som förekommer i sista stycket på tredje sidan af utskottets betänkande; detta stycke börjar med "Hvad nu särskildt beträffar" och slutar med "utan att gemensamheten brytes". Bifaller denna kammare mitt yrkande, skulle således detta stycke icke komma att ingå i kammarens beslut.

Herr Petersson i Brystorp: Vid början af denna riksdag va det allmänt tal om att det skulle göras alla möjliga besparingar. Der gaf mig anledning att afgifva denna min motion, hvartill jag hade ett ytterligare skäl, nemligen att det vid flera föregående riksdagar hadt väckts förslag om nedprutningar på denna tredje hufvudtitel, och föe min del har jag ansett så stora skäl förefinnas för en sådan åtgärd att jag icke kunnat underlåta att väcka denna motion.

Ehuru jag ser, att ingen reservant antecknat sig mot utskottets beslut i denna del, finner jag mig dock föränslåten att yrka afslag å utskottets betänkande i denna del och bifall till motionen.

Herr vice talmannen Danielson: Då den förste talaren yttrade sig utan att särskildt ingå i någon motivering för det af honom framställda yrkandet, utan detta hans yttrande skedde så att säga utan någon slags motivering, skall jag be att, utan att närmare motivera det yrkande jag kommer att framställa, få stödja mig på den hemställan, som utskottet föreslagit, samt yrka i sin helhet bifall till såväl utskottets motivering som dess hemställan i den nu föredragna punkten.

Herr Hedin: Herr talman! Jag skall anhålla, att kammaren behagade afslå utskottets utlåtande i den föredragna punkten a) och bifalla den af herr P. G. Petersson i Brystorp väckta motionen. I afseende på skälen derfor hänvisar jag endast till hvad i denna fråga under flere föregående riksdagar förekommit. Jag för min del kan icke annat än beklaga, att utskottet denna gång enhälligt afstyrkt motionen. Väl vet jag fullkomligt visst, att, om denna kammare skulle bifalla motionen, vi komma att tappa i den gemensamma voteringen. Men häri ser jag intet skäl, hvarför andra-kammar-ledamöterna i statsutskottet nu frångått den mening, som åtminstone det stora flertalet af dem vid flera föregående tillfällen visat sig hylla. Det är, äfven om vi tappa i den gemensamma voteringen, dock icke alldeles likgiltigt, att Andra Kammaren har gifvit uttryck åt sina sparsamhetsprinciper, ehuru de i följd af Första Kammarens motstånd och det understöd Första Kammaren i denna kammare har att förvänta icke kunna göra sig gällande. Det är därför beklagligt, att de, som vi i detta hänseende ville betrakta såsom våra förgångsmän, nemligen kammarens samtliga ledamöter i statsutskottet, denna gång antingen kastat yxan i sjön eller må hända rent af låtit sig öfvertyga om, att det rigtiga

är, att äfven Andra Kammaren hädanefter utan motsägelse befrämjar slöseriet under tredje hufvudtiteln.

Dessutom skall jag tillåta mig anhålla, att kammaren behagade besluta att uttala ett ogillande af hvad i utskottets utlåtande på sid. 3 förekommer i *båda* styckena, således från och med början af det stycke, som börjar med "Vid behandlingen af anslagen under denna hufvudtitel", till och med det andra stycket, som slutar med "utan att gemensamheten brytes".

De, som i likhet med mig anse unionens upprätthållande vara det säkraste skyddet för vårt lands nationella oberoende — de, som hålla före, att upprätthållandet kräver en för båda landen gemensam utrikesministère, likväl i motsats mot hvad hittills varit förhållandet på den fullt genomförda likställighetens grund — de skola måhända kunna vara ense med mig äfven derom, att för vinnandet af ett sådant mål, d. v. s. för att eröfra det norska folkets sympatier för en sådan anordning, ett bland medlen vore att åstadkomma sparsamhet i utgifterna under tredje hufvudtiteln.

Detta har statsutskottet icke beaktat. Och derom vore icke så mycket att säga, om icke statsutskottet, utan stöd af någon för mig känd grundlagsparagraf, tillika i detta betänkande hade inlåtit sig på ett ämne, som, såvidt jag förstår, icke alls faller under statsutskottets bedömande. Statsutskottet har här bland annat föreslagit, att Riksdagen skulle genom godkännande af utskottets utlåtande uttala den mening, att det bör tillkomma Riksdagen att yttra sig, innan något beslut varder fattadt, som inverkar på de nuvarande gemensamhetsförhållandena i konsulatväsendet.

Är Andra Kammaren benägen att bära konsekvenserna af ett sådant uttalande från svenska Riksdagens sida? Hittills, såvidt jag tror, har icke någon yrkat, icke Sveriges Konung i allt fall, och jag förmodar, att icke någon af Hans Maj:ts svenske rådgifvare håller före, att konsulatfrågan kunde från konstitutionel synpunkt varda föremål för tvist i något annat hänseende än det, huruvida den från norsk sida ifrågasatta upplösningen af de gemensamma banden skulle behandlas i sammansatt, d. v. s. unionelt, statsråd eller, såsom från norsk sida yrkats, i uteslutande norskt statsråd. Deremot har det icke kommit till min kännedom, att man hittills någonsin från svensk sida uppställt den grundsatsen, att svenska Riksdagen skulle hafva något mer eller mindre uttryckligt veto att i denna sak göra gällande.

Om nu ett sådant uttalande som det här af statsutskottet föreslagna varder godkänt, så är således det anspråk framställt, att icke Konungen, vare sig såsom norsk konung eller ens såsom unionskonung i det sammansatta statsrådet, eger att fatta beslut i denna fråga, utan att hans afgörande är mer eller mindre — jag vet icke i hvilken utsträckning, ty det råder en förvånande oklarhet i detta liksom i utskottets uttalande för öfrigt — beroende af den svenska Riksdagens samtycke.

Detta skulle då innebära tillika ett uttalande, att konsulatväsendet hör till de kontraktsmässigt ordnade unionsförhållandena mellan Sverige och Norge. Det har erkänts af en auktoritet, hvilken ord torde väga

*Angående
regleringen af
utgifterna
under riks-
statens tredje
hufvudtitel.
(Forts.)*

*Angående
regleringen af
utgifterna
under riks-
statens tredje
hufvudtitel.
(Forts.)*

mycket inför en stor del af denna kammares ledamöter, nemligen f. d. professorn i statsrätt vid Upsala universitet Rydin — det har af honom erkänts, att hvaradera riket har fri och af det andra oberoende sjelfbestämmelserätt i alla andra saker än sådana, "som" (jag citerar hans ord) "enligt riksakten äro för rikena gemensamma eller eljes blifvit ordnade genom någon dem emellan före föreningens ingången öfverenskommelse." Således den kontraktsmessiga delen af unionen, enligt professor Rydins mening, den är innesluten inom riksaktens gränser eller derjemte inom gränsen af sådana öfverenskommelser, som före unionens afslutande kunna hafva blifvit mellan dem ingångna. Det är samma mening, som utan någon skiljaktighet uttalats af den af svenske och norske män bestående unionskomité, som år 1867 afgaf förslag till ny föreningsakt. Denna komité har icke kunnat upptäcka, att unionskontraktet mellan rikena består af någonting annat än 1815 års riksakt och af en akt, som med denna är i det hänseendet jemförlig, att den icke kan upphävas genom ensidigt beslut af någotdera folket, nemligen traktaten af år 1751.

Om nu, såsom jag förmodar, dessa auktoritetens yttranden väga något, hvad afser då kammaren, om den, genom att godkänna statsutskottets utlåtande, vill tillägga sig en mer eller mindre formel, en mer eller mindre långt gående afgöranderätt i fråga om sådana gemensamma ärenden, i hvilka den bestående gemensamheten blott är faktisk, om än med en långvarig historia bakom sig, men icke stadgad i något unionsdokument? Om ett sådant uttalande som detta varder svenska Riksdagens, eller — jag skall rätta det uttrycket — om ett sådant uttalande varder Andra Kammarens, då skall man få anledning att upprepa hvad som flere gånger förr har blifvit sagdt, hvad som yttrades, då sanktion vägrades å beslutet om ståthållareskapets upphäfvande för några och 30 år sedan, hvad som sedermera sagts efter det att konsulatfrågan kom till sin kritiska ståndpunkt, nemligen att Hans Maj:t Norges Konung i utöfvandet af sin magt såsom norsk konung känner sig bunden att rätta sig efter svenska synpunkter, svenska — förmenta eller verkliga — intressen. Tror kammaren verkligen, att det kan vara till fromma för unionen, att en sådan åsigt inom brödrariket vinner stöd af kammarens beslut?

Jag tillåter mig att erinra om några ord, som för några och 60 år sedan fälles af en man, hvilkens verk och hvilkens minne vi väl allesammans äro ense om att räkna till den svenska nationalrikedomen — hans namn är Erik Gustaf Geijer. Han yttrade år 1829 — herr talmannen behagade erinra sig, att det är om den ultrakonservative Geijer, om Geijer före affallet, som jag talar — han yttrade 1829, att när norska folket i århundradets början faststälde sin konstitution, det "måste söka i sin representation sitt förnämsta nationalförsvär, ja sjelfva borgen för sin sjelfständighet." Hvarför? Hvarför måste norska folket uppfatta sin konstitution så, och hvarför måste det i följd deraf gifva en så stor utsträckning, en utsträckning, som af Geijer i princip ogillades, åt Stortingets rättigheter? Han besvarar denna fråga på detta sätt: därför att "ifrån början föga sannolikhet sågs, att en inhemsk chef för regeringen någonsin skulle komma att finnas." Derfor således

att det icke fans någon utsigt, när den norska grundlagen stiftades 1814, att någonsin det skulle komma att finnas en inhemsk chef för Norges regering, en norsk konung, därför att Norges konung skulle komma att blifva en utländsk man, därför måste norska folket efter Geijers åsigt bestämma stortingets rättigheter så, som det gjorde. Derför måste det i sin representation se sitt förnämsta nationalförsvar, ja sjelfva borgen för sin sjelfständighet.

Jag upprepar nu min fråga, herr talman. Vill Andra Kammaren genom att acceptera det uttalande, som statsutskottet föreslagit, år 1893 gifva en ny styrka åt den opinionen, att chefen för Norges regering icke är en inhemsk man, utan en utländsk, i främsta rummet ett annat lands konung, som vid afgörandet af norska statsärenden skall låta sig leda i främsta rummet af det andra landets verkliga eller förmenta intressen?

I det af herr *Hedin* sålunda framställda yrkande förenade sig herrar *Mankell* och *Jakob Erikson* från Stockholm, hvarförutom i öfrigt med herr *Hedin* instämde herrar *John Olsson*, *Fr. Berg*, *Fjällbäck*, *Wallis*, *Wavrinsky*, *Johansson* från Stockholm, *Gustaf Ericsson*, *Bruse* och *Aulin*.

Herr *Jonsson* i Hof yttrade: Herr talman, mina herrar! Innan jag öfvergår till att bemöta den senaste talaren i afseende på den uppfattning, han sökte inlägga uti utskottets yttrande, skall jag anhålla att få fästa uppmärksamheten på sjelfva anledningen till detta uttalande. Norska Stortinget har såsom bekant redan förra året fattat ett beslut om förberedande åtgärder för att kunna bilda ett eget konsulatväsende. Om nu svenska Riksdagen icke begagnar ett lämpligt tillfälle att uttrycka *sin* åsigt och *sina* önskingar i samma fråga, skulle man ju ovilkorligen kunna fatta detta så, som om svenska Riksdagen hade delat norska Stortingets uppfattning om det önskvärda uti att hvardera landet bildar sitt eget konsulatväsende. Det är ur denna synpunkt, som detta statsutskottets yttrande har tillkommit.

Hvad nu sedan beträffar den innebörd, som den senaste talaren sökte inlägga i betänkandet, så ber jag först och främst att få fästa uppmärksamheten derpå, att detta yttrande hvarken är något Riksdagens beslut eller ens en hemställan till Kongl. Maj:t i det syfte, hvori yttrandet går. Det är ingenting annat än en Riksdagens uttryckliga önskan om att konsulatväsendet, såvidt möjligt, måtte fortfarande bibehållas gemensamt och reformeras till gagn för båda ländernas handel och sjöfart.

När jag nu angifvit betydelsen af det formella i sjelfva framställningens art ur en synpunkt, torde det äfven vara nödigt att göra det något utur en annan synpunkt. — Den talare, jag åberopat, ville tro, och det med rätta, att statsutskottet icke haft någon befogenhet att ur rättslig eller konstitutionel synpunkt bedöma den fråga, det här berört. Statsutskottet har endast att taga hänsyn till budgetförhållandena och förhållandena för vår handel och sjöfart. Om då utskottet, för att starkare accentuera sin mening och sina önskingar,

Angående
regleringen af
utgifterna
under riks-
statens tredje
hufvudtitel.
(Forts.)

Angående
regleringen af
utgifterna
under riks-
statens tredje
hufvudtitel.
(Forts.)

här har begagnat detta uttryck, att utskottet är förvissadt om, att Riksdagen skall sättas i tillfälle att yttra sig, innan något beslut, som inverkar på gemensamhetsförhållandena, varder fattadt, så får man tyda detta från den synpunkt, att utskottet alldeles icke velat beröra den konstitutionella eller rättsliga delen af saken, ty det kan icke utskottet — det hör icke till dess domvärjo — utan man får tyda det så, att man dermed har velat starkare markera sin uppfattning och sina önsknningar om att, såvidt möjligt, denna gemensamhet måtte fortfarande bibehållas. I motsats mot den siste talaren tror jag, att Andra Kammaren ur en sådan synpunkt mycket väl bör kunna bifalla detta utskottets utlåtande, och jag tror icke, att Norges folk skall kunna, rätt tänkt, fatta innebörden ur någon annan mening än jag nyss angifvit, och i så fall anser jag, att hvarken förhållandet emellan brödrafolken bör kunna af yttrandet taga någon skada, eller att man gjort ett uttalande, som vore olämpligt ur någon annan synpunkt.

Det är af den anledningen jag tillåter mig yrka bifall till yttrandet i fråga likasom till betänkandet i öfrigt.

Jag skulle sedan i afseende å herr Peterssens i Brystorp motionerna kunna säga, att icke hafva statsutskottets ledamöter i Andra Kammaren och jag tror icke heller den största delen af Andra Kammarens medlemmar, därför att man icke i år ansett det löna sig att anföra en reservation mot utskottets betänkande, uppgifvit sin ställning och den uppfattning, man har om att inskränkuingar och besparingar på tredje hufvudtiteln i den rigtning, som herr Petersson i Brystorp angifvit, böra kunna genomföras.

Jag tager mig emellertid friheten att yrka bifall till utskottets betänkande.

Häruti instämde herrar *Bilow*, *Broström* och *Andersson* i Haselbol.

Herr Redelius: Herr talman! Endast några få ord. — Jag har delat och delar ännu deras mening i den nu föreliggande viktiga frågan, som anse, att man kunnat antaga utskottets betänkande sans phrases. Men en talare har här uttalat ord, som jag anser mig icke kunna godkänna och hvilka icke heller utan motsägelse böra få gifva stöd för en sådan uppfattning, som deraf kan följa, nemligen att det vore någon större del af svenska folkets representanter, som delade *den talarens* uppfattning. Då jag lyser den mening, att denna kammarens ojemförligt största flertal, om icke hela kammaren, delar *utskottets* uppfattning, så har jag begärt ordet för att uttala detta såsom en afvikande mening från talarens på stockholmsbänken, då han jemte den talare, som först hade ordet, ville framhäfva, att svenska Riksdagen icke borde uttala sig i denna gemensamhetsfråga angående konsulätsväsendet. Jag vill derjemte betona, under förutsättning af det ofta uttalade likaberättigandet mellan de båda förenade rikena, att, om det ena folket i sin representation anser sig ega full rätt att uttala sig, samma rätt rimligtvis också bör tillerkännas det andra folket samt att det därför icke bör ogillas af någon på någondera sidan

gränsen, att den ena representationen önskar samma rättighet att uttala sig, som är gifven den andra utan förbehåll. Detta angående det sista stycket i motiveringen, som jag för min del anhåller måtte få kvarstå och bliwa kammarens beslut.

Hvad beträffar *rättigheterna*, som herr Hedin talade om, så påstod han, att några ömsesidiga rättigheter uti unionen icke skulle ega rum vidsträcktare än enligt de kontraktsmessiga bestämmelserna i 1815 års riksakt och de, som före denna unions tillkomst kunna hafva egt rum. Men *om* man nu skulle fatta saken så, som det synes vara herr Hedins mening, nemligen att unionen ingicks 1815, så var ju den vida viktigare handlingen af 1814 tillkommen före unionen. — Jag vill endast fästa uppmärksamheten härpå såsom en gensägelse mot den motsatta uppfattningen, att riksakten af 1815 vore det enda unionskontraktet.

Vidare hvad beträffar det oväntade påståendet, att någotdera af brödrafolken skulle kunna komma på den mening, att Konungen skulle anses såsom en *”utländsk man”*, så får jag säga, att jag icke förstår, huru någotdera af folken skall kunna komma på en sådan tanke. Om våra bröder der borta på andra sidan Kölen skulle vilja hysa en så underlig åsigt, att unionens konung skulle vara en utländsk man, så skulle ju ätven vi i vårt land — jag vill icke säga af samma skäl, ty några skäl för en dylik åskådning finnas icke — men af samma anledning eller på lika goda eller dåliga skäl kunna säga, att han är för oss en *”utländsk man”*. Men Konungen är ju *icke* en utländsk man, han är ju såsom konung för båda folken att anse såsom inländsk på ömse sidor om riksgränsen, och det är icke rätt att gifva stöd åt en motsatt uppfattning, ty han må anses såsom *inländsk både i Norge och Sverige*.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Lilienberg: Jag har begärt ordet endast för att i korthet tillkännage min anslutning till det anförande, som nyss hållits af en ledamot af statsutskottet; och yrkar jag således bifall till statsutskottets förslag oförändradt.

Härmed var öfverläggningen i detta ämne slutad. Derunder hade yrkats: 1:o) bifall till hvad utskottet yttrat och hemställt; 2:o) afslag å utskottets hemställan, i hvad den skilde sig från herr Peterssons i Brystorp i ämnet väckta motion och bifall i stället till samma motion; 3:o) bifall till utskottets hemställan, men med uteslutande af sista stycket af utskottets ofvan intagna uttalande; detta yrkaude framställdes af herr Vahlin; samt 4:o) af herr Hedin, ogillande af utskottets nämnda uttalande och afslag å utskottets hemställan samt bifall i stället till förenämnda motion. Herr talmannen upptog till särskilda propositioner hvart och ett af dessa yrkanden i nu nämnd ordning och fann den förstnämnda propositionen vara med öfvervägande ja besvarad. Som votering likväl begärdes, blef, sedan till kontraproposition antagits bifall till herr Hedins yrkande, uppsatt, justerad och anslagen en så lydande omröstningsproposition:

*Angående
regleringen af
utgifterna
under riks-
statens tredje
hufvudtitel.
(Forts.)*

Angående
regleringen
af utgifterna
under riks-
statens tredje
hufvudtitel.
(Forts.)

Den, som bifaller i oförändradt skick hvad statsutskottet yttrat och hemställt under punkten 1 mom. a af utlåtandet n:o 4, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner nej, har kammaren bifallit det af herr Hedin under öfverläggningen framställda yrkande.

Omröstningen visade 184 ja mot 38 nej; hvadan kammaren beslutat i enlighet med ja-propositionens innehåll.

§ 9.

I ordningen förekom härnäst konstitutionsutskottets utlåtande n:o 14, i anledning af väckta motioner, innefattande förslag till dels ändrad lydelse af §§ 1, 4, 5, 7 och 12 i den mellan Sverige och Norge upprättade riksakt, dels ock dermed sammanhängande ändringar i regeringsformen, riksdagsordningen och tryckfrihetsförordningen.

I motion, n:o 7, inom Andra Kammaren hade herr *A. V. Ljungman* anført, bland annat, hurusom de under det sist förflutna året med ovanlig styrka framträdande frågorna om ordnandet af unionsförhållandena med Norge föranledt honom att till Riksdagens pröfning framlägga förslag till ändring af såväl riksakten som regeringsformen, riksdagsordningen och tryckfrihetsförordningen.

Härförutom hade herr *Ljungman* uti motion, n:o 210, af anledning att afskiljandet af utrikes regeringsärendena från öfriga i "statsrådet" föredragna ärenden och det fullt följdriktiga genomförandet af en dylik omgestaltung af rikets konstitutionella förhållanden förde med sig ännu flera ändringar i grundlagarna, än de ofvan nämnda, samt dessutom en betydande omarbetning af § 11 regeringsformen, hemställt om ytterligare ändringar af §§ 4, 5, 11, 32, 35, 65 och 89 regeringsformen, § 38 mom. 2 och § 57 riksdagsordningen samt § 2 mom. 4 tryckfrihetsförordningen.

Emellertid och under uttalande af den åsigt, att under nuvarande förhållanden icke något förslag till ändring af de för föreningen mellan Sverige och Norge gällande stadganden borde från svenska Riksdagens sida framställas, hemställde emellertid utskottet:

att herr *Ljungmans* motioner n:is 7 och 210 i nu ifrågavarande delar icke måtte föranleda någon Riksdagens åtgärd.

Häremot hade reservationer anmälts:

dels af herr *Ljungman*, dels af herrar *Hedin*, *Bengtsson*, *Johnson* i Bollnäs, *Vahlin*, *Wikstén* och *Elowson*, som ansett utskottets yttrande böra erhålla följande lydelse:

Enär utskottet håller före, att de förändringar i riksakten, som

kunna finnas nödiga, svårligen torde låta sig genomföras på annat sätt, än att förslag derom, efter aftal mellan båda ländernas regeringar, samtidigt framläggas för Riksdagen och Stortinget, föranlåtes utskottet hemställa, att motionerna ej må till någon Riksdagens åtgärd föranleda;

och *dels* af herr *Dahn*.

Efter föredragning af ärendet anförde:

Herr Elowson: Jag skall be att få yrka bifall till den reservation, som finnes intagen i utskottets utlåtande å sid. 13.

Som herrarne behagade finna, slutar utskottets yrkande, på samma sätt som reservanternas, med en hemställan om afslag å de ifrågavarande motionerna. Men jag tror att motiveringen är af den betydelse, att kammaren bör bifalla reservationen. Det synes mig, som om reservanternas motivering i alla afseenden vore både korrekt, lojal och sakrigtig.

Helt visst kunde några förändringar i riksakten behöfva genomföras. En bland de viktigaste och nödvändigaste bland dessa är utan tvifvel den, som hans excellens herr utrikesministern påpekade i sitt anförande till statsrådsprotokollet för den 14 januari innevarande år. Derigenom skulle de förenade rikena erhålla en verkligt unionel utrikesminister. Men en förändring af denna innebörd kan antagligen icke komma till stånd på initiativ af Riksdagen, utan densamma bör förberedas af Kongl. Maj:t. Den bör vara föregången af underhandlingar mellan regeringen i Sverige, å ena sidan, och regeringen i Norge å den andra; och, sedan de båda regeringarna kommit till ett sammanstående beslut, böra förslag framläggas för de båda nationernas representantförsamlingar.

På grund af dessa skäl anhåller jag, herr talman, att kammaren måtte bifalla reservationen.

Herr Ljungman: Ehuru jag, såsom af motionerna synes, till fullo delar den uppfattningen, att det vore önskvärdt att de unionella förhållandena måtte blifva ordnade på den basis, som angifves i det yttrande, hans excellens herr utrikesministern hade i sitt anförande till statsrådsprotokollet den 14 januari 1892, och att full *likställighet* måtte göras gällande i alla möjliga hänseenden, både med hänsyn till rättigheter och skyldigheter de begge rikena emellan; så anser jag mig dock böra yrka bifall till utskottets hemställan på de grunder, som af utskottet blifvit anförda, nemligen att det under nuvarande förhållanden icke vore lämpligt att Riksdagen toge initiativ i denna fråga.

Hvad reservanternas yrkat innebär, synes mig, en allmän sats, att något initiativ i denna fråga icke borde utgå vare sig från Riksdagen eller Stortinget. Något sådant kan jag för min del icke gilla, äfven om jag villigt medgifver, att den närvarande ställningen icke lämpar sig dertför.

Jag vill äfven fästa uppmärksamheten derå, att det af herr Hedin

m. fl. i reservationens kläm gjorda yrkande icke är grundlagsenligt affattadt, i det nemligen yrkandet går ut på afslag å annat och mera än som varit föremål för behandling i utskottets nu föredragna utlåtande.

Jag får därför hemställa om bifall till utskottets hemställan.

Herr *Boëthius* förenade sig med herr *Ljungman*.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats slutad, samt herr talmannen framställt propositioner å de olika yrkandena, biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 10.

Företogs till handläggning statsutskottets utlåtande n:o 9, angående regleringen af utgifterna under riksstatus åttonde hufvudtitel, innefattande anslagen till ecklesiastikdepartementet.

Punkten 1.

*Angående
anställande af
en aktuarie i
ecklesiastik-
departementets
statistiska
afdelning.*

I den till Riksdagen den 16 sistlidne januari aflättna propositionen angående statsverkets tillstånd och behof hade Kongl. Maj:t föreslagit, att för anställande inom ecklesiastikdepartementet, såsom biträde vid utförande af de statistiska arbetena inom departementet, af en aktuarie, med en aflöning af 3,000 kronor, deraf 1,800 kronor skulle utgöra lön och 1,200 kronor tjenstgöringspenningar, hvilken lön kunde höjas efter fem år med 500 kronor och efter tio år med ytterligare 500 kronor, samt med skyldighet att vara underkastad samma vilkor för dessa löneförmåners åtnjutande och eljest, som gälde för öfrige inom departementet fast anstälde tjenstemän, anslaget till ecklesiastikdepartementets afdelning af Kongl. Maj:ts kansli måtte höjas från sitt nuvarande belopp, 79,800 kronor, till 82,800 kronor, eller med 3,000 kronor.

Utskottet hemställde:

att Kongl. Maj:ts förevarande framställning måtte på det sätt bifallas, att Riksdagen, för anställande inom ecklesiastikdepartementet af ett biträde vid utförande af der förekommande statistiska arbetena, höjde anslaget till departementets afdelning af Kongl. Maj:ts kansli från dess nuvarande belopp, 79,800 kronor, till 81,800 kronor, eller med 2,000 kronor.

Efter uppläsande af denna hemställan anförde:

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet *Gilljam*: Utskottet har välvilligt godkänt Kongl. Maj:ts uppfattning i det afseendet, att en förstärkning af arbetskrafterna verkligen är behöflig å den statistiska afdelningen inom departementet. Utskottet har icke heller motsagt att denna förstärkning behöfves redan nu, men det anser, att man för ögonblicket kan nöja sig med en mera provisorisk

anordning och dröja med den definitiva, tills beslut fattats om att det statistiska arbetet behöfver utsträcka sig öfver ett större område än det, inom hvilket det för det närvarande rör sig, nemligen på de allmänna läroverkens och folkskoleväsendets område.

Jag måste i det fallet be kammaren behjerta, att det arbete, hvarom här är fråga, är af den beskaffenhet, att det förutsätter en fullständig öfverensstämmelse emellan ledaren för det statistiska arbetet och hans biträde. Det fordras för att åstadkomma ett sådant resultat ett långvarigt förberedande samarbete, enär eljest mycken tid och mycket arbete skulle blifva förspilda. För att de båda tjänstemännen må kunna blifva fullt vana vid hvarandra och i hvarje särskildt fall kunna räcka hvarandra en hjälpsam hand, fordras en så lång tid, att hvarken ett halft eller ett helt år kan beräknas vara för ändamålet tillräckligt.

Om man nu endast har ett jemförelsevis litet lönebidrag att påräkna, så är det gifvet, att den person, som skall anlitas som biträde, kommer att behålla sin plats precis så länge, som det dröjer, innan han får en bättre och förmånligare anställning. Det synes mig därför synnerligen angeläget att få ifrågavarande person så pass väl aflönad, att man under vanliga förhållanden kan beräkna, att han skall kvarstanna på platsen.

Jag tror alltså, att den besparing, som statsutskottet sökt åstadkomma i Kongl. Maj:ts begäran, icke är någon verklig besparing, utan tvärt om i det hela en misslushållning. På grund af denna min uppfattning anhåller jag hos kammaren, att kammaren behagade bifalia Kongl. Maj:ts framställning i ämnet.

Herr von Friesen: Jag skall bedja att till stöd för utskottets hemställan få anföra, att, om densamma af Riksdagen bifalles, tillståndet i förevarande hänseende blir *bättre* än det för närvarande är. Under de hittills varande förhållandena har detta statistiska arbete kunnat fortgå, om också icke med så stor snabbhet, som man kunnat önska, så dock, under vissa tider åtminstone, ganska snabbt. Jag har här antecknat, att under år 1887 utkommo 2 årsberättelser för de allmänna läroverken och 1 årsberättelse för folkskolorna, under år 1888 2 årsberättelser för de allmänna läroverken och 1 för folkskolorna, under år 1889 1 för de allmänna läroverken och 1 för folkskolorna, under år 1890 ingen, under år 1891 3 för de allmänna läroverken och under år 1892 1 för de allmänna läroverken och 1 för folkskolorna. Under hälften af dessa år hafva således 3 årsberättelser utkommit. Skulle det nu fortgå på det sättet — och man har anledning att tro, att det hädanefter skall gå ännu raskare än hittills af skäl som i statsrådsprotokollet äro anförda, nemligen dels att mycket arbete med afseende på folkskolestatistiken är undangjordt, hvilket kommer att i framtiden underlätta dess bearbetande, dels att planen för statistiken öfver hufvud taget kommer att förenklas — skulle det, säger jag, fortgå på det sättet, att tre berättelser om året utkomme, så skulle man redan omkring år 1900 vara inne på den normala foten, så att årsberättelserna för ett år alltid utkomme under det följande

*Angående
anställande af
en aktuarie i
ecklesiastik-
departementets
statistiska
afdelning.
(Forts.)*

Angående
anställande af
en aktuarie i
ecklesiastik-
departementets
statistiska
afdelning.
(Forts.)

året, och att sålunda framdeles endast två årsberättelser årligen behöfve utgifvas.

Genom bifall till utskottets förslag skulle som sagdt en väsentlig förbättring inträda i det nuvarande tillståndet. Det är då ingen anledning att tro, att arbetsprodukten skulle blifva sämre än hittills, tvärt om.

Under sådana förhållanden synes ingen anledning föreligga att beträda en alldeles ny väg och införa en ny lägre tjänstemannagrad inom departementet, en aktuarietjänst. De är farligt att frångå en redan fastställd löneroglering genom att inskjuta dylika platser emellan dem, som redan finnas. Ty om nu detta förslag bifalles, så är det ganska sannolikt, att än från det ena departementet, än från det andra framställningar skola komma till Riksdagen om inrättande af dylika ordinarie tjänster, lägre än den lägsta ordinarie tjänst, som hittills finnes inom departementen, nemligen kanslisekreteraretjänsten. Man skulle, om detta förslag bifölles, få liksom ett löfte, att när det visar sig, att man för särskilda ändamål behöfver mera stadigvarande arbete inom departementen, man skall få inrätta dylika aktuarietjänster, och på detta sätt skulle man få in en ny klass af tjänstemän i departementen.

Det synes mig, att man bör kunna hysa god förhoppning, att dessa arbeten skola kunna på normalt sätt fortgå, äfven om man bifaller utskottets förslag, till hvilket jag därför, herr talman, yrkar bifall.

Herr Boëthius: I motsats till den siste talaren skall jag bedja att få yrka bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Jag ber att få fästa uppmärksamheten på, att här i synnerhet är fråga om att inom en något så när snar framtid få en ordentlig folkskolestatistik. Med det statistiska arbetet inom ecklesiastikdepartementet har det nu kommit så långt, att det hopade materialet angående de allmänna läroverken hunnit bearbetas, så att man har denna statistik klar till närvarande tid och sålunda nu kan utgifva en berättelse om året. Men angående folkskolan ligger materialet ännu oarbetadt. Den sista berättelsen är för år 1885. Det ligger i sakens natur, att det är af stor vigt att snart få detta material bearbetadt, så att de berättelser angående folkskolan, som utkomma, icke afse förhållandena under en länge sedan förfluten tid.

Den siste talaren ansåg, att det skulle hädanefter blifva bättre ställt än förut, om utskottets förslag antoges. Ja, så vidt jag vet, har det förut icke funnits något särskildt anslag till biträde åt kanslisekreteraren för utförande af dessa statistiska arbeten. Det biträde, som till stor del verkställt dessa arbeten, har fått sin aflöning från besparingarna på anslaget till allmänna läroverken. Detta har kunnat ske förut, då denne person sysselsatt sig med statistiken angående de allmänna läroverken, men det låter sig icke göra numera, då han skall sysselsätta sig med folkskolestatistiken. Ett särskildt anslag behöfves sålunda för att få detta arbete utfördt, och ett sådant anslag är också af utskottet föreslaget till ett belopp af 2,000 kronor. Men 2,000 kronor hade ifrågavarande person redan förut, enligt hvad jag vill

minnas, och sålunda skulle hans löneförmåner fortfarande blifva desamma som förut. Nu kan man ju säga, att han kan arbeta lika mycket hädanefter som hittills. För min del tror jag icke, att man har anledning att vänta sig detta. Aflöningen är, såsom sagdt, endast 2,000 kronor; ingen utsigt finnes till fast anställning eller pension, och ändå måste denne person vara vetenskapligt bildad! Den nuvarande innehafvaren af denna befattning är också filosofie doktor. Nu har han enligt meddelade upplysningar bestridt åtskilligt öfverarbete under den gångna tiden, hvarigenom det statistiska arbetet gått så undan som nu är fallet. Men detta öfverarbete har han utträttat just för att meritera sig för erhållande af fast anställning. Man kan naturligtvis icke begära, att han, om Kongl. Maj:ts förslag afslås, skall utföra lika mycket öfverarbete som förut för samma aflöning, och jag tror icke heller, att man kan få någon lämpligare person därför.

Hvad angår den fara, som herr von Friesen ansåg skulle ligga deri, att man genom bifall till Kongl. Maj:ts proposition gifve ett prejudikat, som andra departement kunde taga fasta på, så vill jag fästa uppmärksamheten på, att inom ecklesiastikdepartementet har man ofantligt stora statistiska arbeten, särskildt hela läroverksstatistiken, och något motsvarande tror jag icke förekommer inom de öfriga departementen. Civildepartementet har visserligen också rätt mycken statistik, men denna ombestyres till största delen vid de särskilda embetsverken. Jag anser därför, att detta icke vore något farligt prejudikat. Och då det ändå slutligen blir nödvändigt att anställa en särskild person för dessa arbeten inom ecklesiastikdepartementet, hemställer jag, huruvida det icke vore lämpligast att anställa honom *nu*, då ett så stort och viktigt arbete föreligger som folkskolestatistiken, på det att man må få draga full nytta af ifrågavarande persons arbetskraft. Detta synes mig åtminstone lämpligare än att, såsom utskottet förmenar, dröja med beviljande af det högre anslaget, tills detta viktiga arbete är afslutat.

På grund häraf yrkar jag afslag på utskottets framställning och bifall till Kongl. Maj:ts proposition i ämnet.

Herr von Friesen: Jag delar helt och hållet den siste ärade talarens åsigt om önskvärdheten af att folkskolestatistiken snart bringas fram till löpande år. Då jag senast hade ordet, framhöll jag emellertid, att enligt mitt förmenande detta rätt snart skulle ske, om blott arbetet fortsattes med någorlunda samma fart som hittills, och jag ansåg mig hafva anledning tro att så skulle ske, om utskottets förslag bifölles, enär det ju då blir bättre ställdt med de i förevarande hänseende disponibla tillgångarna än förut och icke tvärtom. Om tre årsredogörelser kunde utkomma hvarvt år, vore man år 1900 framme der man önskade med detta arbete.

Den föregående talaren sade, att det icke funnits något särskildt anslag åtminstone till *biträde* vid dessa statistiska arbeten. Jo, det finnes ett anslag på 6,000 kronor, deraf 4,000 kronor till en kansli-sekreterare och 2,000 kronor till ett biträde åt honom. Nu hafva emellertid icke dessa 2,000, utan endast 1,500 kronor användts för

*Angående
anställande af
en aktuarie i
ecklesiastik-
departementets
statistiska
afdelning.
(Forts.)*

Angående detta ändamål. Sålunda skulle Kongl. Maj:t egentligen hafva 500 anställande af kronor utöfver nu af utskottet föreslagna 2,000 kronor att disponera en aktuarie i för ifrågavarande statistiska arbeten. cirklesastik-departementets statistiska afdelning. (Forts.)

Den ärade talaren nämnde också, att man förut kunnat bestrida dessa utgifter af besparingar. Men de hafva icke tagits af besparingarna utan från reservationsanslaget till allmänna läroverken, och jag för min del byser den uppfattning, att det kan sättas i fråga, huruvida det varit riktigt att använda af nämnda reservationsanslag för detta ändamål. Derför är jag också Kongl. Maj:t tacksam för att han velat göra slut på detta förhållande, och derför har också statsutskottet velat i detta fall visa Kongl. Maj:t tillmötesgående.

Härmed var öfverläggningen slutad; och efter det propositioner af herr talmannen gifvits å hvardera af de gjorda yrkandena, biföll kamraren utskottets hemställan.

Punkterna 2 och 3.

Biföllos.

Punkten 4.

Angående anslag till aflöning åt en laborator i växtfysiologi vid botaniska institutionen i Lund.

Med tillstyrkande af Kongl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning hemställde utskottet i denna punkt:

att Riksdagen måtte till aflöning åt en laborator i växtfysiologi vid botaniska institutionen i Lund bevilja ett årligt anslag af 3,000 kronor, hvaraf 750 kronor såsom tienstgöringspenningar.

I en vid punkten fogad reservation hade deremot herrar *Persson* i Mörarp, *Andersson* i Högkil, *Eriksson* i Mörviken, *Pehrson* i Törneryd, *Jonsson* i Hof, *von Friesen*, *Petersson* i Runtorp, *Persson* i Stallerhult och *Andersson* i Lyckorna hemställt, att Kongl. Maj:ts förevarande framställning icke måtte af Riksdagen bifallas.

Efter föredragning af punkten anförde:

Herr *Jonsson* i Hof: Herr talman, mine herrar! Jag skall taga mig friheten yrka bifall till den af herr *Anders Persson* med flere afgifna reservation. I denna reservation äro ju skälen för vår mening i hufvudsak angifna, men något skulle man dock kunna tillägga.

Väl är det sant, att denna växtfysiologiska anstalt icke kan skötas af de två professorer, som nu finnas vid institutionen, utan att dertill fordras en person, som är kvalificerad att leda undervisningen i ämnet, men det måste dock vara oegentligt att af denna anledning tillsätta en ordinarie befattning för ändamålet, då denna icke skulle vara behöflig, om någondra af de båda professorerna vore kompetent att leda denna undervisning. Hade framställningen gått ut på att erhålla medel till den person, som för tillfället leder undervisningen i ämnet, så tror jag att från vår sida eu annan uppfattning skulle gjort sig gällande,

men då det föreslogs att tillsätta en ordinarie tjänsteman, som icke kan sägas vara behöflig vid någonderas af de nuvarande professorernas afgång, så hade man ingen annan råd än att här ställa sig på afslag. Det låter sig ju också göra att under tiden, till dess Kongl. Maj:t kan komma in med ett nytt förslag i ämnet, låta denna undervisning ledas såsom hittills af en docent eller annan lämplig person mot den ersättning, som kan honom beredas.

På dessa skäl yrkar jag bifall till reservationen.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet Gilljam: Då denna fråga var före vid 1892 års lagtima riksdag, föll den egentligen på den grund att det hade sagts från Upsala, att från dervarande botaniska institutionen icke påtänktes någon begäran om en särskild tjänsteman derstädes vid det växtfysiologiska laboratoriet. Nu är det verkligen ett ofta förekommande förhållande, att man vid pröfning af ett anslag till ett af universiteten måste noga se till, hvilka konsekvenser ett beviljande drager med sig, ty vanligen är det så, att en begäran från det ena universitetet, som framlägges af Kongl. Maj:t för Riksdagen samt gillas och godkännes af denna, åtföljes af en liknande framställning från det andra universitetet.

Jag måste medgifva, att jag blef något tveksam, då jag fick höra nämnda argument, som grundade sig på ett uttalande af prefekten för den botaniska institutionen i Upsala. Numera, sedan närmare upplysningar vunnits och bättre utredning åstadkommits, är jag emellertid för min del icke ett ögonblick tveksam om det rätta och ändamålsenliga i att bevilja den af Kongl. Maj:t framställda begäran. Det kan icke nekas till att det vore rätt lyckligt, om i fråga om en viss speciel vetenskap eller någon utgrening af en större vetenskap den vanan kunde införas i Sverige, att denna vetenskap eller vetenskapsgren kunde drivas vid det ena universitetet utan att därför nödvändigtvis behöfva förekomma vid det andra. Det kan i nödfall icke undvikas, att studerande i denna speciella vetenskap få resa från Upsala till Lund eller från Lund till Upsala. Vi kunna derigenom med mindre kostnader tillgodose de ökade penningkraf, som uppstå genom vetenskapens alltjemt fortgående specialisering.

Nu förekommer här i fråga om Lund, att, ända sedan frågan först väcktes om uppförande af en byggnad för detta växtfysiologiska laboratorium, har behovet i sinom tid af en laborator vid detta laboratorium alltid frambållits. Efter hvad den gjorda utredningen visar synes detta laboratorium befinna sig i det utmärktaste skick, och därför vore det en stor misshushållning, om Riksdagen, då man har ett så ändamålsenligt laboratorium som detta, och då Riksdagen, som för den byggnad, hvari det är beläget, redan uppoftat 66,000 kronor, verkligen från början vetat, att det var fråga om att få en laborator der anställd, nu icke skulle bevilja det nödiga anslaget.

Dertill kommer att, ehuru jag icke sjelf är hemmastadd i detta ämne, jag likväl hört från många håll, att dessa växtfysiologiska undersökningar icke blott äro af den största vetenskapliga betydelse, utan äfven kunna få en praktisk betydelse så stor, att det lätt nog kan

*Angående
anslag till af-
löning åt en
laborator i
växtfysiologi
vid botaniska
institutionen i
Lund.
(Forts.)*

Angående
anslag till af-
löning åt en
laborator i
växtfysiologi
vid botaniska
institutionen
i Lund.
(Forts.)

hända, att de kostnader, som här skulle nedläggas på detta växtfysiologiska studium, kunna återgälda sig mångfaldiga gånger genom de upptäckter af rent praktiskt värde, som af detta studium kunde komma att föranledas.

På grund af dessa skäl ber jag, att kammaren ville skänka frågan en välvillig uppmärksamhet och lemna bifall till Kongl. Maj:ts framställning i ämnet.

Herr Falk: Herr talman, mine herrar! Det är icke att undra på, att statsutskottet, som vid uppgörande af budgeten finner dess kreditsida år efter år stiga och debetsidan deremot minskas, gör allt hvad göras kan för att vidtaga inskränkningar i de anslag, som begäras, och Riksdagen kan icke annat än vara statsutskottet tacksam för den utredning, utskottet i dessa hänseenden åstadkommer. Jag tror dock, att i den nu föreliggande frågan om anställande af en laborator vid växtfysiologiska laboratoriet i Lund reservanterna från denna kammare icke fullt satt sig in i hvad frågan gäller, hvartill deras eget yttrande i reservationen ger mig anledning. För afslag å samma framställning anfördes i fjol, att då vid det botaniska laboratoriet i Upsala någon laborator i växtfysiologi icke behöfdes, så kunde en sådan icke heller behöfvas i Lund. Att detta resonemang icke är hållbart, på grund af den väsentliga skillnaden mellan laboratorerna i Upsala och Lund, hafva i år äfven reservanterna insett. Men *en* missuppfattning kvarstår ändock, nemligen den, att en af de nuvarande professorerna i botanik skulle, under förutsättning att han besitter den för laboratorstjänsten nödiga vetenskapliga dugligheten, jemväl *hinna* sköta denna befattning. Att detta är ett misstag, skall jag taga mig friheten om en stund påvisa. Jag kan derjemte knappast tro, att reservanterna mena allvarligt, då de säga, att Riksdagens i fjol fattade beslut "i allt fall icke lärer kunna uppfattas annat än som ett bestämdt förklarande från Riksdagens sida, att Riksdagen under nuvarande förhållanden icke anser ett ökande af de ordinarie lärarekrafterna inom den botaniska disciplinen vid Lunds universitet vara lämpligt."

Då statsutskottets majoritet i år förordat anslaget, synes mig reservanterna hafva föga stöd för sin uppfattning af Riksdagens åsigt i fjol, hvarjemte om det visar sig, att ett verkligt behof förefinnes, icke ett af Riksdagen i fjol fattadt beslut bör hindra Riksdagen att nu till detsamma bevilja nödiga medel. Här synes mig detta behof kunna till fullo ådagaläggas. För att påvisa, huru omöjligt det är för någon af de båda professorerna i botanik vid Lunds universitet att *hinna* sköta ifrågavarande laboratorbefattning, skall jag be att i största korthet få påpeka, hvad dessa professorer hafva att göra.

Den ordinarie professorn i botanik föreläser offentligt, ömsevis öfver de högre växternas systematik, morfologi, anatomi eller biologi, och gifver dessutom kostnadsfria propedeutiska kurser under 4 timmar i veckan, samt leder 2 förmiddagar i veckan öfningarna å det växtanatomiska laboratoriet. Han har derjemte vården och öfverinseendet öfver hela den botaniska institutionen, handhafver dess ekonomiska angelägenheter och deltagar tillika i arbetena inom vissa afdelningar af museum.

Sistnämnda arbeten, bestående i bestämning och inordnandet af museiföremål, äro synnerligen tidsödande, hvarpå såsom bevis kan anföras, att ordinarie professorn under åtskilliga terminer använt hvarje e. m., då han ej varit af konsistorie- eller fakultetsgöromål derifrån hindrad, på dylikt arbete.

Den e. o. professorn föreläser offentligen företrädesvis öfver de lägre växterna, anställer, så länge årstiden det medgifver, botaniska exkursioner med den studerande ungdomen, demonstrerar i trädgården blommande växter, har under sin omedelbara tillsyn och vård den afdelning af museum, som omfattar de lägre växterna, samt granskar benämningarna på de i trädgården och dess 10 växthus odlade växter. En sådan årlig granskning i synnerhet af frilandsväxterna är nödvändig för att växterna skola kunna användas såsom undervisningsmateriel och nödgar, enär den hufvudsakligen måste verkställas under sommaren, e. o. professorn att på ifrågavarande arbete använda största delen af sommarferierna, som af öfrige universitetslärare disponeras för deras enskilda räkning.

Man får ej heller glömma att universitetsläraren, ifall han skall kunna nöjaktigt uppfylla sitt kall, ej kan eller ens får uteslutande koncentrera sig på fullgörandet af sina embetspligter, utan tillika måste följa med framstegen i sin vetenskap och genom författareverksamhet efter måttet af sin begåfning aktivt deltaga i sin vetenskaps utveckling. Underlåter han detta, så förlorar han snart förmågan att hos ungdomen väcka intresse för vetenskaplig forskning.

I våra dagar äro särskildt naturvetenskaperna stadda i en utomordentlig utveckling, och det kräfves stora ansträngningar å den enskilde forskarens sida för att någorlunda följa med denna snabba utveckling. Att genom hopande af embetsgöromål på universitetsläraren afskära för honom möjligheten att deltaga i det rastlösa forskningsarbetet, vore ett rigta ett dödshugg mot de svenska universiteten och den svenska vetenskapliga forskning, som, säga hvad man vill, dock haft och har sitt centrum i dem.

Härmed torde vara ådagalagdt, att universitetets två ordinarie lärare i botanik hafva sin tid så upptagen, att ingen af dem kan fungera såsom föreståndare för det växtfysiologiska laboratoriet.

Men äfven om, med åsidosättande af andra måhända lika viktiga intressen, tid kunde någon af dem beredas, är dock föga antagligt att alltid någon af dem gjort den experimental växtfysiologien till specialstudium och sålunda är i stånd att leda öfningarna på en dylik anstalt.

Det lär icke kunna bestridas, att botaniken såväl som zoologien höra till de vetenskaper, som hafva det ojemförligt största omfånget. De numera kända växtarternas antal räknas i 100-tusental och inhemtandet af kunskap om alla dessa växtformer öfverstiger uppenbarligen en persons förmåga. Derfor finner sig den enskilde forskaren nödsakad att inskränka sig till studiet af mindre afdelningar af växtriket. Men botaniken har ej blott kunskapen om arterna och deras kännetecken till sin uppgift. Den innefattar tillika morfologi, celllära, anatomi, biologi, fysiologi och växtgeografi. De flesta af dessa

*Angående
anslag till af-
löning åt en
laborator i
växtfysiologi
vid botaniska
institutionen
i Lund.
(Forts.)*

Angående
anslag till af-
löning åt en
laborator i
växtfysiologi
vid botaniska
institutionen
i Lund.
(Forts.)

specialvetenskaper sysselsätta sig med växtens yttre eller inre byggnad och behöfva, för lösandet af denna sin uppgift, inga vidlyftiga apparater, utan ett mikroskop med dertill hörande utensilier. Men fysiologien kräfver väsentligen andra förutsättningar och använder helt andra undersökningsmetoder än botanikens öfriga discipliner. Dess uppgift är att studera *lifvet* sjelft, såväl i och för sig och i dess olika yttringar som i dess förhållande till och beroende af yttre faktorer, såsom de kemiska och fysikaliska krafterna, och denna sin uppgift söker den lösa genom experiment. Men detta förutsätter ej blott en mera speciell insigt i kemi och fysik, utan äfven användningen af ett mycket stort antal apparater af ofta mycket komplicerad konstruktion.

Om det således icke kan förnekas, att för undervisningen vid en dylik anstalt behöfves en man, speciellt förtrogen med den experimentala växtfysiologien, så kan ifrågasättas om icke en assistent med ett lägre arfvode skulle kunna fullgöra samma åliggande? — Vid närmare granskning finner man dock, att en dylik nödfallsutväg icke kan leda till målet.

Vid det växtfysiologiska laboratoriet med dess dyrbara uppsättning af apparater behöfves en i vetenskaplig forskning längre avancerad och mera erfaren person, som sjelfständigt och på eget ansvar kan öfvertaga ledningen af öfningarna.

I följd af det med assistentbefattningar förenade ringa arfvodet är det endast yngre personer, som strax efter aflagd akademisk examen befinnas villiga att blifva assistenter, och erfarenheten visar att de finna med sin fördel bäst öfverensstämmande att endast någon kortare tid kvarstanna såsom sådana. Det torde vara klart, att ett ofta återkommande ombyte af ledare skulle ytterst menligt inverka på den ostörda gången af arbetena vid en sådan anstalt.

På grund af hvad jag nu anfört, tager jag mig friheten, herr talman, att yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Bülow: Den botaniska institutionen i Lund är nu, sedan Riksdagen lemnat ett större anslag för uppförande af en nybyggnad dertill, af stor betydighet. Denna institution är förlagd i en provins med ett mycket intensivt jordbruk, och den har sökt att vara södra Sveriges jordbrukare till nytta. I utlandet finnes det numera endast få universitet, der man icke har en laborator i växtfysiologi, hvilken sysselsätter sig med studier af landets kulturväxter. Framstående landtbrukare erkänna numera också, att jordbruket isynnerhet har vetenskaperna att tacka för sin framgång.

Jag skulle därför vilja vädja till landtmännen här i kammaren, att icke låta detta tillfälle gå förbi utan att uppmärksamma den institution, hvartill anslag nu begäres. Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Jonsson i Hof: Då herrarne vädja särskildt till jordbrukarne för att ur den synpunkten söka vinna stöd för bifall till denna framställning, så tror jag det vara skäl, att någon från vår sida reducerar halten af detta skäl till sin verkliga betydelse. I hvilken me-

ning kan man påstå, att våra jordbrukare skulle få någon särskild nytta af denna institution just derigenom, att denna plats besättes med en ordinarie laborator i stället för att låta undervisningen ledas såsom hittills. Kan någon af herrarne bevisa, att detta är till nytta för Sveriges jordbruk, så skall jag böja mig för denna mening, men intill dess tror jag, att detta skäl är temligen svagt. Skilnaden är endast den, att, emedan antalet studerande vid denna institution i Lund är ojemförligt mycket mindre än i Upsala och emedan man kan antaga att, så snart en professur blir ledig, denna skall besättas med en person, som duger att undervisa i detta ämne, så vilja vi icke slå fast denna plats på ordinarie stat, utan vi vilja, att Kongl. Maj:t skall komma in med en framställning om beviljande af medel till denna undervisning utan att besätta platsen med ordinarie innehafvare. Detta är skilnaden, och den tror jag är tillräckligt stor, för att vi skola kunna hafva lika rätt i vår uppfattning som herrarne i sin.

*Angående
anslag till af-
löning åt en
laborator i
växtfysiologi
vid botaniska
institutionen i
Lund.
(Forts.)*

Herr Lovén: Den föregående ärade talaren gjorde till oss, som äro anhängare af den åsigten, att den ifrågavarande laboratorplatsen vid Lunds växtfysiologiska laboratorium är nödvändig, den hemställan, att vi skulle visa, på hvilket sätt landbrukets bästa genom inrättande af en sådan plats möjligen kunde befordras. I det hänseendet ber jag få fästa uppmärksamheten först och främst derpå, att växtfysiologien i sjelfva verket kan sägas vara en inom vårt land nästan ny vetenskap; ty med allt det utomordentliga, kraftiga arbete, som vi, ända sedan den store Linnés dagar, i Sverige utfört på botanikens område, har inom vårt land alls intet eller åtminstone högst obetydligt blifvit gjordt i fråga om växtfysiologien. Detta är så mycket sorgligare, som just denna vetenskap i utlandet, såväl i Tyskland som i Frankrike samt jemväl i andra länder — äfven i Amerika under senare tider — har blomstrat upp och i många hänseenden tagit försteget — om man så får säga — framför andra grenar af botaniken. Om detta sammanhänger med någon särskild brist på begåfning hos vårt folk för den rent experimentella forskningen, vågar jag icke afgöra; men jag tror icke, att så är förhållandet. Faktum är emellertid, att vi hittills icke vid våra statsuniversitet haft någon person, som ex officio drifvit denna vetenskap. Vi hafva en enda plats inrättad för denna vetenskap, nemligen vid landbruksakademiens experimentalfält; men den person, som der är anställd, utan assistent eller annat biträde, är så öfverhopad med andra uppgifter, tillhörande växtbiologien och andra grenar utaf växtläran, att man omöjligen kan från honom begära något storartadt arbete på detta speciella område. Under sådana förhållanden synes det mig verkligen finnas stora skäl för att ändtligen taga ett steg i denna riktning, på det att Sverige, som särskildt inom botaniken har stått främst, kan man säga, af alla länder förr i tiden, också mätte på detta speciella område kunna häfda sin plats.

Hvad nu särskildt beträffar frågan, huru vida växtfysiologien har någon speciel betydelse för jordbruket, vill jag endast fästa uppmärksamheten derpå, att växtfysiologien sysselsätter sig med sådana saker, som frågan om växternas näring, på hvilket sätt de olika bestånds-

Angående
anslag till af-
löning åt en
laborator i
växtfysiologi
vid botaniska
institutionen i
Lund.
(Forts.)

delarne i växternas näring, t. ex. de minerala beståndsdelarne i jorden, i växterna upptagas och der användas, vidare frågan om den roll, som vattnet spelar för växterna, och den dermed också sammanhängande läran om saftströmningen i växterna, om växternas afdunstning o. s. v., med ett ord, alla sådana frågor, som hafva till ändamål att lösa den gåtan, på hvilket sätt de olika agentierna, vare sig de fysikaliska eller de kemiska, inverka på växten och dess olika lifsyttningar.

Det skulle väl vara bra besynnerligt, då ju landtbruket i främsta rummet har att syssla med växter och sträfva efter att få dem att frodas och trifvas så väl som möjligt, om icke landtbruket i främsta rummet skulle hafva gagn af denna forskning. Också se vi, att i Tyskland sådana forskare, som speciellt syssla med detta fack, äro anställda särskildt vid de landbruksfakulteter, som finnas vid flera af de tyska universiteten, äfvensom vid de särskilda försöksstationer, som Tyskland har till stort antal och hvilka der äro ofantligt rikare utrustade såväl med andliga som med materiella hjälpmedel, än hvad fallet är med våra försöksstationer, hvilka egentligen endast äro kontrollstationer, stationer för kontrollering af gödslingsämnen o. d.

Jag tror mig sålunda hafva visat, att i sjelfva verket växtfysiologien står i mycket nära samband med jordbruket, och det är därför icke blott en tom tanke att söka få den första plats, der växtfysiologi skall läras, förlagd vid ett universitet i den provins af Sverige, der ändå — säga hvad man vill — jordbruket står högst och bedrivs mest intensivt.

Det har redau af föregående talare blifvit påpekadt, att den uppfattning, under inflytande af hvilken Riksdagen i fjor afslog detta anslag, var oriktig — den uppfattningen nemligen, att på grund deraf att personer i Upsala förklarar, att man der icke behöfde en laborator i ifrågavarande ämne, förhållandena i Lund skulle vara enahanda. Att man i Upsala icke ansåg sig behöfva en laborator berodde helt enkelt derpå, att man der icke hade någon sådan station och att det aldrig varit påtänkt att der söka få någon representant för växtfysiologien.

Växtfysiologien såsom vetenskap är visserligen en gren af botaniken, men så principiellt skild från den vanliga botaniken, som sysselsätter sig med beskrifvande, systematiserande och möjligen anatomiska undersökningar af växterna, att man kan säga, att den är lika skild från dessa delar af botaniken, som den animala eller människofysiologien är skild från zoologien eller den vetenskap, som har till ändamål att beskrifva och ordna de olika djurförmerna. Som vi veta, har visserligen fysiologien icke sin målsman inom de särskilda filosofiska fakulteterna, dit annars zoologien hör, utan inom den medicinska fakulteten — beroende detta derpå, att människofysiologien utan all fråga är den för oss viktigaste -- men de satser, till hvilka människofysiologien kommer, hvila till största delen på undersökningar, gjorda på djur, hvaraf följer, att dessa båda vetenskaper, människofysiologien och djurfysiologien, i allmänhet stå i så nära samband med hvarandra, att de icke behöfva vara representerade mer än på ett håll.

Under sådana förhållanden synes det mig verkligen vara stort

skäl att åtminstone bringa till stånd *en* universitetsplats på detta område. Särskildt vill jag ytterligare framhålla, att äfven om den person, som nu, efter hvad jag hört, är ifrågasatt till denna plats, blefve befordrad till professor, så komme ju, då han som professor måste öfvertaga den väsentliga delen af de åligganden, som för närvarande äro förenade med en professur, i alla fall en laborator att finnas specielt för det växtfysiologiska laboratoriet.

På grund af hvad jag nu haft äran anföra, ber jag för min del få tillstyrka bifall till utskottets förslag.

Herr friherre *Nordenskiöld* instämde med herr Lovén.

Herr Petersson i Runtorp: Herr talman, mine herrar! Jag har icke begärt ordet för att bestrida betydelsen af den vetenskap, som här är i fråga, eller att den i många hänseenden kan hafva sin nytta; utan jag har begärt ordet hufvudsakligen för att frambära min tacksamhet till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet för det yttrande, som han här hade vid debattens början. Jag vill nemligen taga fasta på det uttalandet, att man bör på vissa ställen vid våra läroverk centralisera vissa delar af vetenskaperna för att icke — hvilket ofta är fallet — så snart man fått en sak vid ett af våra universitet, man må komma och fordra alldeles samma sak äfven vid de öfriga. Jag har varit i tillfälle under den tid, jag tillhört statsutskottet, att göra en sådan erfarenhet, och härunder har den öfvertygelsen allt mer stadgats hos mig, att vi äro ett för litet folk för att hålla tre universitet. Är det fråga om medicinska saker, så börjar man vid karolinska institutet och fortsätter vid de båda andra universiteterna. Emellertid erfordras så mycket nu för tiden, att vi i längden icke stå ut med något sådant. Kunde man så gestalta det, att man till någon del centraliserade medicinen vid karolinska institutet, och om det nu vore lämpligt att låta växtfysiologien representeras i Lund, så att härutinnan kunde göras inskränkningar vid de andra högskolorna, då kunde vi möjligen komma dit jag tror att vi böra komma; ty om vi än aldrig så gerna vilja bistå de vetenskaper, hvarom det är fråga — och det tror jag, att vi mycket gerna vilja — så blir det dock alldeles för dyrt. Det går icke an att fortsätta på detta sätt i längden. Kunde frågan lösas på det sätt, herr statsrådet antydt, så tror jag att man bör vara tacksam. Vi behöfde då icke pruta så mycket på de särskilda anslagen, som vanligtvis är fallet.

De hufvudsakliga skälen och motiven för afslag hafva de föregående talare, som yrkat bifall till reservationen, så tydligt framhållit, att jag icke behöfver uppehålla mig dervid. Jag tror icke, att herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet behöfver taga sig så illa vid, om denna fråga utfaller i öfverensstämmelse med reservanternas mening, ty jag är öfvertygad, efter hvad jag hört, att herr statsrådet är så öfverlupen med pretentioner från dessa läroanstalter, att det är omöjligt att uppfylla dem alla. Om man gömmer på denna fråga till nästa år, så har herr statsrådet då åtminstone något att

*Angående
anslag till af-
löning åt en
laborator i
växtfysiologi
vid botaniska
institutionen i
Lund.
(Forts.)*

Angående
anslag till
aftöning åt
en laborator i
växtfysiologi
vid botaniska
institutionen
i Lund.
(Forts.)

börja med. Det framkommer i alla fall så många pretentioner, att det är omöjligt att gå dem alla till mötes.

Jag yrkar bifall till reservationen och afslag å Kongl. Maj:ts förslag och utskottets hemställan.

Herr Wijkander: Herr talman, mine herrar! De ledamöter af statsutskottet, som här uppträdt, hafva egentligen icke velat bestrida behovet af den plats, som här är i fråga, utan hafva endast haft att anmärka, att anslaget dertill borde uppföras på extra i stället för på ordinarie stat. Jag vill taga fasta på detta erkännande, men derjemte bestrida riktigheten af det resonnement, som de gjort sig till målsmän för. Hvad först beträffar utskottsledamöternas påstående, att genom förlidet års lagtima Riksdags beslut ett bestämdt uttalande skulle hafva gjorts derom, att icke någon ordinarie plats i detta ämne borde upprättas i Lund, enär det icke vore ifrågasatt, att någon sådan skulle komma till stånd i Upsala, så vill jag erinra om, hvad redan förut framhållits, att Riksdagens beslut berodde på ett missförstånd, ett missförstånd, som var så allmänt, att äfven förslagens vännere, som väl insågo, huru med saken förhöll sig, icke ansågo det då löna mödan att försöka få en ändring i utskottets hemställan. Nu hafva emellertid äfven reservanterna erkänt, att den plats, det här är fråga om, är af en annan natur än som framhölls förlidet år.

Om det vore så, att det här vore fråga om ett ordinarie *examensämne*, då vore det resonnement riktigt, som man här hört framställas af bland andra den senaste ärade talaren, nemligen att Upsala universitet med sin större elevskara skulle hafva större anspråk på upprättande af en sådan plats, och då kunde man påstå, att om det ena universitetet fått en sådan plats, så hade också det andra och särskildt det större universitetet befogade anspråk på att äfven få en sådan plats. Men, mine herrar, här är icke fråga om ett ordinarie examensämne, här är fråga om en af dessa vetenskapsgrenar, som vuxit upp bredvid de ordinarie examensämnen och som därför ännu icke sjelf har en betydelse, jemförlig med de ordinarie examensämnen; men det är på samma gång en vetenskapsgren, som har så stor betydelse, att Sverige icke kan förbise densamma utan att lida skada ur kultursynpunkt.

Under sådana förhållanden finnes det för ett fattigt och litet land icke annat att göra än att se till, då man skall upprätta lärostolar uti sådana vetenskapsgrenar, att man kan upprätta dem med minsta utgifter och under de fördelaktigaste förhållandena. Men icke är det nödvändigt och, jag kunde säga, mången gång icke ens önskligt att få sådana lärostolar vid samtliga högskolor. Tvärt om bör det vara en fördel, om den ena högskolan får en sådan plats i ett ämne, och den andra i ett annat ämne. Här föreligger ett ämne, der man med ett jemförelsevis litet anslag kan vinna ett stort mål, på den grund att det finnes sådana förutsättningar vid det sydsvenska universitetet, att man der kan med små hjälpmedel få det realiseradt, under det att man skulle göra betydligt större uppoffringar för att vinna samma

mål och få samma vetenskapsgren representerad vid någon annan högskola.

Det är på denna grund, det är, kan jag säga, af rent ekonomiska skäl och på grund af anslaget litenhet, som jag anser att det vore förståndigt af kammaren att här bevilja Kongl. Maj:ts framställning; icke därför att anslaget i och för sig är litet, utan därför att man på grund af de gynsamma förhållandena kan med detta vinna ett resultat, som äfven de föregående utskottsledamöterna, som haft ordet, ansett vara synnerligen önskvärdt.

Det anfördes nyss af en ärad ledamot af statsutskottet, att "växterna i Skåne" icke skulle hafva mera godt af om denna tjänsteman stode på ordinarie stat, än om han stode på extra ordinarie stat. — Men *landtbruket* i Skåne har fördel af att denna plats är uppförd på ordinarie stat, därför att man icke kan tänka sig att den skulle skötas med största möjliga tidsupoffring och tillräcklig sakkännedom af en person, som förordnats på några få år och som sedan måste söka sin utkomst på annat håll. Här är ett område så viktigt, att det kräfver en person, som kan egna sig uteslutande åt detsamma; och sådant är icke möjligt, om det endast är en extra ordinarie plats.

Man har antagit, att, när de nuvarande innehafvarne af de ordinarie platserna afginge, man skulle kunna tänka sig en omgruppering af platserna, så att man finge en ordinarie professor, som skötte detta ämne. — Ja, de ordinarie lärarne hafva redan nu så mycket att göra, att ett upptagande äfven af den ifrågavarande laboratorieplatsens göromål skulle medföra den yttersta möda; och jag betvivlar, att de på något sätt skulle kunna af dem upptagas. Inom de botaniska disciplinerna förekomma laboratorsgöromål icke blott på det ifrågavarande området, utan de växtanatominiska undersökningarna kräfva likaledes laboratoröfningar. Dertill komma de normala föreläsningarna och examineringsens stora börd. Och om nu härtill skulle komma nya laboratorsgöromål, så omfattande, att de kräfva sin man, och af sådan beskaffenhet, att de fordra just speciella insigter och uthållighet för att kunna genomföras, så tror jag, att det är bra liten utsigt till att dessa göromål skulle kunna uppehållas af någon blifvande innehafvare af de ordinarie lärostolarne. Följden skulle blifva den, att, om platsen i fråga uppfördes på extra ordinarie stat, densamma komme att utveckla sig till att öfvergå till en ordinarie. Det synes därför vara lämpligare, att Riksdagen nu tager steget fullt ut och upprättar en ordinarie laboratorbefattning; och jag skall på grund häraf be att få yrka bifall till utskottets hemställan och Kongl. Maj:ts proposition.

Herr von Friesen: Det är, mine herrar, verkligen förhållandet, att chefen för ecklesiastikdepartementet har en mer än vanligt svår uppgift, då han skall pröfva alla anspråk, som ställas på statskassan från de under honom lydande, mycket skrifkunniga och mycket tal-kunniga myndigheterna. De säga alltid, att om man icke går dem till mötes, så rigtas ett dödshugg icke blott mot vetenskapen, som de representera, utan mot hela svenska kulturen, och deremot framhålla de, att om de få det anslag de önska, så skall kulturen höjas, så att

*Angående
anslag till
aflöning åt
en laborator i
växtfysiologi
vid botaniska
institutionen
i Lund.
(Forts.)*

Angående
anslag till
aftöning åt
en laborator i
växtfysiologi
vid botaniska
institutionen
i Lund.
(Forts.)

man kommer långt, långt fram med ens. Det är icke lätt för honom under sådana förhållanden att visa dessa anspråk tillbaka, och det behöfves ganska väl för honom, att han har en rygg, åtminstone i denna kammare, vid denna, som sagdt, det oaktadt mycket svåra uppgifts lösning.

Det har här framhållits, att reservanterna i år skulle lärt sig inse, att fysiologiska växtlaboratoriet i Lund är af helt annan art än det botaniska laboratoriet i Upsala. Jag tror icke, att det är kärnpunkten af reservanternas framställning i år. För utskottet i fjol och för reservanterna i år har varit bekant så väl den framställning, som gjordes år 1888 angående ordnandet af botaniska institutionen i Lund, som ock den framställning, som gjordes år 1892 angående ordnandet af botaniska institutionen i Upsala. På samma gång som jag nämner detta, får jag framhålla, att det icke är underligt, om man blir litet yr i hufvudet, när man hör de olika framställningar, som göras rörande alldeles samma sak af *en* ecklesiastikminister och hans efterträdare. När botaniska institutionen i Lund år 1888 skulle erhålla ny byggnad, framhöll då varande departementschefen, att efter som det i alla fall skulle byggas, så vore det skäl att taga till den nya byggnaden så, att i densamma äfven ett växtfysiologiskt laboratorium kunde inrymmas; och han yttrade till statsrådsprotokollet ordagrant följande: "att denna byggnad så anordnas, att deruti äfven finnes utrymme för växtfysiologiska undersökningar, synes mig klokt och lämpligt, då sådana undersökningar, äfven för det praktiska lifvet ofta omedelbart viktiga, till följd af den rigtning, den botaniska vetenskapen mer och mer tager, utan tvifvel snart nog ofafvisligen fordra en plats vid ett universitet, som vill anses någorlunda följa med sin tid". Det var *den* departementschefens åsigt om saken, när den botaniska institutionen i Lund skulle ordnas. När åter den botaniska institutionen år 1892 skulle ordnas i Upsala, så — jag betonar detta faktum — ansåg sig den *dåvarande* departementschefen icke böra ifrågasätta, att der ett växtfysiologiskt laboratorium skulle inrättas. Det kunde naturligtvis icke vara därför, att han icke ansåg, att Upsala universitet borde "någorlunda följa med sin tid", utan det beror på en principiellt olika ståndpunkt med hans företrädare. Det är skäl, heter det nu, att en vetenskapsgren odlas vid ett universitet och en annan vid ett annat; det är icke nödvändigt, att samma grenar af vetenskapen odlas vid båda universitet. Ja, om vi hade fasta på det, mine herrar, skulle det icke vara farligt att bifalla den kongl. propositionen. Men det hafva vi icke. Ty det kan mycket lätt hända, att efterträdaren efter den nuvarande departementschefen kommer att hafva samma åsigt som den nuvarande departementschefens företrädare, nemligen att ovilkorligen i Upsala skall finnas en växtfysiologisk institution. Jag tror därför, att om man vill undvika att inrättandet af denna plats skall blifva till prejudikat i afseende på Upsala, är det nödvändigt att ställa så till, att den icke kommer på ordinarie stat.

Det finnes också andra skäl, hvarför man bör göra detta. Herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet erinrade med rätta, att, när byggandet af denna institution år 1888 ifrågasattes, det fram-

hölls, att förr eller senare en laborator skulle blifva erforderlig. Men institutionsföreståndaren, som gjorde denna framställning, tillade, att för ett eller annat år kunde platsen uppehållas genom en docent, så länge han hade docent-stipendium. Det kan vara fråga om huruvida det icke var det sista tillägget, som föranledde många att gå in på den framställning, som gjordes angående byggnaden. De hyste må hända den förhoppningen, att, då sådant kunde gå för sig ett och annat år, platsen äfven under en längre tid skulle kunna på samma sätt upprätthållas, i synnerhet om arfvodet toges högre än docent-stipendiet, eburu tjensten sattes på extra ordinarie stat.

Det finnes ännu ett skäl dertill. Det har sagts att den person, som nu sköter platsen — hvars utmärkta egenskaper jag har all anledning att antaga vara sådana, som de beskrivas — sannolikt skulle komma att efterträda någon af de nuvarande professorerna. Men då blir det, har man sagt, omöjligt för honom att sköta det växtfysiologiska laboratoriet; ty han får annat att sköta, t. ex. det växtanatomiiska laboratoriet. — Jag hemställer emellertid till er, mine herrar, huruvida det icke är troligt, att, när han är särskildt förtrogen med och särskildt hemma i de växtfysiologiska laborationerna, han behåller dem för egen räkning och låter de växtanatomiiska laborationerna upprätthållas af annan person. Och kommer han då och begär laborator för växtanatomi, så skulle vi, om den begärda laboratorplatsen nu fastsloges, få en laborator i växtfysiologi och en i växtanatomi. Om deremot platsen då stode på extra ordinarie stat, så är det klart, att när den nuvarande innehafvaren af platsen blifvit professor, så kunde det anställas en laborator i växtanatomi på extra ordinarie stat; och på det sättet sluppe man att aflöna mer än en laborator. Jag tror således, att det finnes mycket talande skäl för att icke bifalla Kongl. Maj:ts proposition i den form, den nu föreligger. — Jag skall be, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet Gilljam: Efter de många anföranden, som i frågan hållits, skall jag icke vidare yttra mig rörande sjelfva saken. Men för att förekomma en möjlig misstyndning af ett af mig fäldt yttrande, som här åtskilliga gånger åberopats, vill jag framhålla för herrarne, att jag blott och bart talat om sådana speciella delar, som grena ut sig från en hufvudvetenskap. De kunna efter min åsigt mycket väl upprätthållas vid *ett* universitet utan att nödvändigt behöfva upprätthållas äfven vid det andra. Men deremot sådana hufvudämnen, som ingå som examensämnen, måste naturligtvis tillgodoses ungefärligen lika vid båda universiteten.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats slutad, samt herr talmannen till proposition upptagit de olika yrkandena, afslog kammaren utskottets hemställan och biföll reservationen.

Punkterna 5—9.

Biföllos

*Angående
anslag till
aflöning af
en laborator i
växtfysiologi
vid botaniska
institutionen
i Lund
(Forts.)*

Angående
införande af
samundervis-
ning vid de
treklassiga
allmänna
läroverken
m. m.

Punkten 10.

Kongl. Maj:t hade föreslagit, att Riksdagen måtte medgifva, att treklassigt allmänt läroverk finge, på framställning af vederbörande kommunalstyrelse, anordnas såsom samskola för gossar och flickor, med rätt för Kongl. Maj:t att i sådant fall för undervisningens uppehållande vid läroverket disponera såväl de å läroverkets stat upptagna lönemedel som de på de särskilda i staten uppförda lärareplatserna belöpande löneförbättringsmedel, så länge sådana utginge, under vilkor att vederbörande kommun åtog sig att gälda de kostnader, som för undervisningens uppehållande blefve erforderliga utöfver hvad sålunda af statsmedel utginge; samt

att kommunen måtte, såsom bidrag till betäckande af sina nämnda kostnader, vara befogad att uppbära en terminlig afgift af läroverkets lärjungar till belopp, som på kommunalstyrelsens förslag af Kongl. Maj:t fastställdes, men som icke finge öfverstiga 10 kronor för lärjunge inom 1:sta, 2:dra och 3:dje årskurserna och 20 kronor för lärjunge inom 4:de och 5:te årskurserna, med rätt för läroverksskollegiet att från hela eller en del af denna afgift befria medellöse eller mindre bemedlade lärjungar, hvilka genom fallenhet för studier, flit och godt uppförande ansåges förtjenta af denna förmån; dock att summan af de afgifter, från hvilka befrielse meddelades, icke finge uppgå till mer än 25 procent af det belopp, som skulle inflyta, om alla lärjungar erlade full afgift.

Med föranledande af denna Kongl. Maj:ts framställning hade inom Andra Kammaren väckts följande till statsutskottet remitterade motioner:

motionen n:o 122, af herr *A. W. Nilson* från Lidköping, som hemstält:

1:o att, i fall Kongl. Maj:ts förslag om de treklassiga allmänna läroverkens ombildning till samskolor för gossar och flickor till hufvudsaklig del vunne Riksdagens bifall, Riksdagen måtte medgifva, att icke blott den första, utan äfven den andra kollegan vid mindre, allmänna läroverket i Falköping bibehölles på ordinarie stat, samt att ett särskildt årligt anslag af 2,000 kronor ställdes till Kongl. Maj:ts disposition för undervisningens vid detta läroverk anordnande på sådant sätt och med de vilkor i öfrigt, som den kongl. propositionen till innevarande Riksdag angående de treklassiga läroverken innehölle;

2:o att, derest Kongl. Maj:ts förslag angående samskolor icke blefve af Riksdagen gilladt, Riksdagen måtte besluta, att treklassiga läroverket i Falköping utvidgades till femklassigt med det antal lärare och den aflöningsstat, som vore gällande för andra i landsortsstäder befintliga femklassiga läroverk;

motionen n:o 123, af herr *D. G. Restadius*, hvilken föreslagit:

att, derest Kongl. Maj:ts förslag om de treklassiga allmänna läroverkens ombildning till samskolor för gossar och flickor vunne Riksdagens bifall och i följd deraf dylik anordning blefve vid läroverket i Alingsås införd, Riksdagen måtte medgifva, att icke blott den första, utan äfven den andra kollegan vid samma läroverk bibehölles på ordi-

narie stat, och att med föranledande deraf ett särskildt årligt anslag af 2,000 kronor ställdes till Kongl. Maj:ts disposition för anordnande af undervisningen vid läroverket på sådant sätt och med de vilkor i öfrigt, som innehölls i den kongl. propositionen till innevarande Riksdag angående de treklassiga läroverken, eller ock, om förslaget angående samskolor ej bifölles, Riksdagen måtte besluta, att treklassiga läroverket i Alingsås utvidgades till femklassigt med det antal lärare och den aflöningsstat, som vore gällande för andra i landsorten befintliga femklassiga läroverk;

motionen n:o 84, af herr *E. A. Zotterman*, deruti föreslagits,

att Riksdagen måtte för hvarterdera af de fem åren 1894—1898 på extra stat ställa till Kongl. Maj:ts disposition 8,150 kronor för att åt Motala stad lemna understöd till inrättande och uppehållande af en samskola för gossar och flickor i enlighet med det förslag till sådana skolor, som afsågs i Kongl. Maj:ts proposition n:o 1 till innevarande Riksdag, och med de vilkor, som kunde komma att af Kongl. Maj:t bestämmas; och

motionen n:o 111, af herrar *Fridtjuv Berg* och *E. Hammarlund*, hvilka yrkat,

att Riksdagen, med förkastande af den framlagda propositionen om vissa treklassiga allmänna läroverks utvidgande, måtte för sin del besluta:

dels att samtliga ännu bibehållna treklassiga allmänna läroverk samt två- och enklassiga pedagogier inom den 1 juli 1895 helt och hållet skulle indragas,

dels att i deras ställe skulle upprättas ett nytt slags undervisningsanstalter, utgörande praktiska öfverbyggnader på folkskolan ("real-skolor", "mellanskolor", "borgarskolor"), anordnade enligt grunder, hvilka af motionärerna sammanfattas sålunda:

"1. Dessa skolors syfte bör vara att tillgodose de lärjungars bildningsbehof, hvilka vid 15—16 års ålder skola utgå i det praktiska lifvet.

2. De böra vara tillgängliga för såväl gossar som flickor samt förses med såväl manliga som qvinliga lärarekrafter.

3. För de lärjungar, hvilka fullständigt inhemtat skolans kurs, bör anordnas en särskild afgångspröfning, hvars genomgående medför vissa rättigheter.

4. Fordringarna för inträde i första årsklassen böra vara: fylda 12 år samt kännedom af det kunskapsmått, som en väl ordnad folkskola (enligt normalplanen litt. A.) kan bibringa.

5. Undervisningen bör vara afgiftsfri.

6. Folkskolelärare eller folkskolelärarinna, som, på sätt Kongl. Maj:t genom särskilda bestämmelser kan finna lämpligt föreskrifva, styrkt sig ega de för undervisning vid skolan erforderliga kunskaper och färdigheter, må vid densamma kunna vinna anställning.

7. Kostnaderna för dylik skola böra bestridas dels af staten, dels af kommunen, detta enligt väsentligen samma grunder, som nu gälla för folkskolan och som af 1882 års läroverkskomité föreslogos beträffande de då ifrågasatta "kommunalskolorna".

*Angående
införande af
samundervis-
ning vid de
treklassiga
allmänna
läroverken
m. m.
(Forts.)*

Angående
införande af
samundervis-
ning vid de
treklassiga
allmänna
läroverken
m. m.
(Forts.)

8. Läroverk af detta slag må kunna upprättas på alla sådana orter, der behofvet af en dylik bildningsanstalt gör sig så kämbart, att vederbörande kommun vill åtaga sig de på dess del belöpande utgifterna.“

I mom. a) af nu föredragna punkt hemställde utskottet: a) att Riksdagen, med afslag å Kongl. Maj:ts förevarande framställning, måtte i anledning af herrar Bergs och Hammarlunds motion uti skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, det Kongl. Maj:t täcktes, efter föregående utredning, taga i öfvervägande ej mindre, huruvida icke samtliga nu befintliga tre-klassiga allmänna läroverk och pedagogier kunde indragas, med undantag för sådana läroverk, hvilka kunde anses böra förändras till fem-klassiga, än äfven, huruvida icke åtgärder borde vidtagas för inrättande i de indragna läroverkens och pedagogiernas ställe af högre folkskolor, anordnade i hufvudsaklig öfverensstämmelse med af utskottet angifna grunder.

Häremot hade under mom. a) i afgifven reservation herrar *R. G. von Hedenberg, C. Lundeborg, A. G. Svedelius, F. A. Boström*, friherre *F. W. von Otter, G. D. R. Tornerhjelm*, friherre *J. T. Gripenstedt, H. R. Törneblad* och *I. Kerfstedt* hemställt, att Riksdagen, med afslag å herrar Bergs och Hammarlunds förevarande motion, måtte på det sätt bifalla Kongl. Maj:ts framställning, att Riksdagen medgäfve,

dels att treklassigt allmänt läroverk, med undantag för läroverket i Marstrand, finge, på framställning af vederbörande kommunalstyrelse, anordnas såsom samskola för gossar och flickor, med rätt för Kongl. Maj:t att i sådant fall för undervisningens uppehållande vid läroverket disponera såväl de å läroverkets stat upptagna löne-medel som de på de särskilda i staten uppförda lärareplatserna belöpande löneförbättrings-medel, så länge sådana utginge, under vilkor att vederbörande kommun åtog sig att gälda de kostnader, som för undervisningens uppehållande blefve erforderliga utöfver hvad sålunda af statsmedel utginge — dock att under alla förhållanden minst en tredjedel af hela aflöningskostnaden, ålderstillägg och rektors bostadsförmån deri ej inräknade, skulle bestridas af kommunen,

dels och att kommunen, under ofvan angifna förutsättningar, måtte såsom bidrag till betäckande af sina nämnda kostnader, vara befogad att uppbära en terminlig afgift af läroverkets lärjungar till belopp, som på kommunalstyrelsens förslag af Kongl. Maj:t fastställdes men som icke finge öfverstiga 10 kronor för lärjunge inom 1:sta, 2:dra och 3:dje årskurserna och 20 kronor för lärjunge inom 4:de och 5:te årskurserna, med rätt för läroverkskollegiet att från hela eller en del af denna afgift befria medellöse eller mindre bemedlade lärjungar, hvilka genom fallenhet för studier, flit och godt uppförande ansåges förtjenta af denna förmån, dock att summan af de afgifter, från hvilka befrielse meddelas, icke finge uppgå till mer än 25 procent af det belopp, som skulle inflyta, om alla lärjungar erlade full afgift.

Sedan utskottets hemställan blifvit uppläst, lemnades ordet till

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet Gilljam, som yttrade: Som kammaren lätt finner, har Kongl. Maj:t haft en jämförelsevis ringa och obetydlig framställning i läroverksfrågan till

Riksdagen innevarande år. Det är blott och bart fråga om, att Kongl. Maj:t skulle erhålla en friare dispositionsrätt öfver de anslag, som äro beviljade åt de 3-klassiga läroverken, på det att en förbättrad anordning af dessa skulle kunna vidtagas. Kongl. Maj:ts förslag har dock icke vunnit statsutskottets förordande. Jag skall nu be att få granska de skäl, på hvilka utskottet stödt sitt afstyrkande.

Det första skälet, nemligen att genom ett antagande af Kongl. Maj:ts ifrågavarande förslag läroverken skulle komma att fastslås i vederbörande städer, det skälet vill jag för min del erkänna såsom fullt riktigt. Kongl. Maj:ts mening har verkligen varit att söka att åt dessa städer bevara de 3-klassiga läroverk, som de nu hafva, ty dessa städer hafva på ett omisskänneligt sätt visat det lifligaste intresse för sina läroverk, gjort betydliga kostnader både för läroverkens lokaler, inventarier m. m., och jag är för min del lifligt öfvertygad derom, att dessa läroverk hafva sin uppgift att fylla. Men den uppgift, som hittills varit dem förelagd, synes icke vidare vara den rätta. Det är därför fråga om att reformera dem. De brister, som företrädesvis anmärkts, hafva varit lärjungarnes fåtal och den otillfredsställande bildning, som lärjungarne vid dessa läroverk erhållit.

Lärjungarnes fåtalighet har nu Kongl. Maj:t såväl vid innevarande riksdag som vid föregående tillfällen sökt afhjelpa genom att bereda äfven flickor tillfälle att njuta undervisning vid dessa läroverk. Genom en sådan förändrad anordning kan man nästan med visshet säga, att lärjungeantalet skall blifva så stort, att lärarne skola få full sysselsättning och derigenom hållas uppe i frisk verksamhet. Vidare är ett af hufvudskälen, hvarför städerna önska få bibehålla sina läroverk, just det, att de önska att få dem förvandlade till samskolor för att på detta sätt — det enda som synes vara möjligt — kunna bereda flickor tillfälle till en undervisning gående utöfver flickskolans kurs.

Det mindre tillfredsställande resultatet af undervisningen har Kongl. Maj:t sökt att afhjelpa genom att, med bibehållandet af lärareantalet eller åtminstone med bibehållande af samma statsanslag, söka att vid dessa läroverk åstadkomma en femårig lärokurs i stället för en treårig, på det resultatet måtte kunna blifva sådant, att gossen eller flickan, när de gått igenom kursen vid läroverket, verkligen fått en bildning, som för lifvets vanliga praktiska behof skulle kunna vara fullt tillräcklig.

Utskottet säger för det andra, att genom antagande af Kongl. Maj:ts förslag "den handlingsfrihet, som Riksdagen allt sedan år 1882 egt att kunna, då omsider meningarna hunnit enas, på ett ändamålsenligt sätt ordna ifrågavarande del af undervisningsväsendet, komma att väsentligen inskränkas, i det att nemligen lärare åter skulle vid läroverken anställas å ordinarie stat".

Detta argument kan jag icke anse vara riktigt. Kongl. Maj:t är verkligen för närvarande berättigad att besätta lärareplatserna vid de 3-klassiga läroverken med ordinarie innehafvare; det finnes ordinarie anslag för ändamålet. Men på grund af den sväfvande ställning, i hvilken dessa läroverk befunnit sig under en längre tid, har Kongl.

*Angående
införande af
samundervis-
ning vid de
treklassiga
allmänna
läroverken
m. m.
(Forts.)*

*Angående
införande af
samundervis-
ning vid de
treklassiga
allmänna
läroverken
m. m.
(Forts.)*

Maj:t allt sedan år 1882 icke funnit lämpligt att använda denna sin rätt, och det är mer än sannolikt, att Kongl. Maj:t fortfarande anser det vara lämpligt att icke besätta dessa platser med ordinarie innehafvare, förr än läroverksfrågan i sin helhet har blifvit ordnad. — Det är således i detta afseende icke fråga om någon förändring.

För det tredje har utskottet sagt, att "tungt vägande anmärkningar kunna rigtas mot den nu föreslagna samskolan".

Det är icke utan öfverraskning, som jag läst detta argument, ty det är icke mer än ett år sedan samma utskott, i allt hufvudsakligt sammansatt på enahanda sätt som i år, uttalat en alldeles motsatt åsigt. Då förklarades icke blott, att den allmänna opinionen ginge mer och mer i den rigtning, att samskolan skulle kunna utsträckas utöfver de gränser, som den hittills hos oss har haft, utan äfven att medelst en sådan samundervisning verkligt gagn skulle kunna beredas ifrågavarande städer och verkliga besparingar kunna beredas staten. Det säges här, att denna samundervisning skulle vara "en alldeles opröfvad nyhet utan fotfäste i vårt undervisningsväsende". Af mig anfördes vidlyftigt till statsrådsprotokollet vid föregående riksdag de skäl, på hvilka man ansett sig kunna förorda en samundervisning. Dessa skäl blefvo i hufvudsak af utskottet upptagna och godkända. Det må väl så vara, att samundervisningen icke allmänt erkännes i och för sig vara en särskildt eftersträfvansvärd sak, men man måste dock medgifva, att både vår egen och andras erfarenhet hafva visat, att den inom vissa gränser är ofarlig, och att den därför särskildt af ekonomiska skäl väl kan vara förtjent af användande.

Utskottet anför vidare, att den skolform, som föreslås, "skulle leda in på en väg, hvilken i sin fortsättning måste medföra högst betydliga utgifter för statsverket". Skälet anføres strax efteråt i betänkandet och lyder: "att, om staten i så stor utsträckning skall tillgodose flickundervisningen i de smärre städerna, komma likartade anspråk att snart framställas från de större städernas sida".

Jag vill då säga, att i de större städerna kan en flickskoleundervisning lätt nog blifva ordnad på ett tillfredsställande sätt, därför att en mängd föräldrar föredraga den framför samundervisning; vidare därför att staten genom de bidrag, som lemnas till de större flickskolorna, verkligen understöder flickskoleundervisningen i de större städerna. Det är sant, att dessa bidrag sträcka sig äfven till åtskilliga af de städer, hvarom nu är fråga, men det är alldeles icke atsedt, att dessa småstäder skulle både få bidrag från flickskoleundervisningsanslaget och derjemte hafva samskolor, utan hvarje stad för sig har att pröfva: hafva vi en flickskola, hvars bestånd vi kunna beräkna för framtiden, och hafva vi ett statsanslag för vår flickskoleundervisning, som synes fördelaktigare än om vi finge samundervisning? Ja, då kommer den stad, som har dessa förmåner, alldeles icke in med en ansökning om att få en skola med samundervisning. Blott och bart de städer, der ingendera af de nämnda omständigheterna eger rum, komma antagligen att till Kongl. Maj:t — i händelse af Riksdagens bifall — inlemna dylika framställningar. Jag vill för öfrigt fästa kammarens

uppmärksamhet derpå, att flickskoleundervisningen skulle icke blifva hvarken så dyr för staten eller så särdeles billig för föräldrarne. För staten är här icke fråga om att betala ett enda öre mer, än den nu betalar för gossarnes undervisning, men staten skulle komma i tillfälle att lemna möjlighet till undervisning äfven åt flickor och derjemte bättre undervisning åt gossarne. Då synes mig anordningen från statens synpunkt icke vara att förakta. Vidare skulle enligt Kongl. Maj:ts förslag de för föräldrar och målsmän rätt känbara förhöjda terminsavgifterna erläggas vid dessa omorganiserade samläroverk icke blott för flickor utan äfven för gossar, hvilket ännu åtminstone icke är förhållandet vid andra allmänna läroverk i Sverige. Läger jag så härtill, att kommunerna skola garantera alla kostnader utöfver statens bidrag, som behövas för att undervisningen skall blifva god, att de skola tillhandahålla lokaler, rektorsbostad och dylikt, så synes mig, att billighetens kraf äro något så när tillgodosedda å ömse håll. Jag kan således icke erkänna, att flickskoleundervisningen blir otillbörligt gynnad.

Utskottet förordar vidare, med anslutning till herrar Bergs och Hammarlunds motion, att de återstående 3-klassiga läroverken och pedagogierna skola indragas. Derom vill jag nu blott nämna, att det är mycket lätt att indraga dem, men jag skulle önska, att man icke måtte tänka på att indraga dessa läroverk förr, än det blifvit fullt klart, hvad man vill sätta i stället. Det är der svårigheten ligger. Kongl. Maj:t har föreslagit och Riksdagen har bifallit indragning af en mängd pedagogier. De hafva sin dödsdom fald, och den 1 juli innevarande år skola de icke vidare finnas till. Kongl. Maj:t har icke tänkt på någon särskild ersättning för dem, men redan innan vi kommit till den bestämda dagen, är statsutskottet i full färd med att föreslå upprättande af nya skolor att förläggas till de städer, der de indragna pedagogierna funnits. Om en dylik plan förverkligas, hade det naturligtvis varit önskvärdt, att man dröjt med att indraga pedagogierna, till dess man vetat, att något annat skulle sättas i stället och hvad man ville sätta i stället. Bör man icke af det exemplet låta varna sig att icke tala så mycket om indragning af de 3-klassiga läroverken som om deras reformering? De skulle efter utskottets förslag ersättas af ett slags öfverbyggnader på folkskolan, hvarom det i betänkandet säges, att "desamma i sjelfva verket komme att utgöra en utveckling af den högre folkskolan, i motsats till de af Kongl. Maj:t föreslagna samskolorna" och därför "skulle nära ansluta sig till vårt nuvarande undervisningsväsende". — Detta är ock ett påstående, som väckt min stora uppmärksamhet. Den, som vet, hvad det menas med den högre folkskolan, har mycket svårt att förstå, huru denna, såsom utskottet och några motionärer sagt, "utgör en skolart, uti hvilken småläroverken helt naturligt kunna uppgå". För att bevisa mitt påstående skall jag be att få uppläsa § 1 af nu gällande "Reglemente för högre folkskolor":

"Högre folkskola, hvarmed förstås en sådan skola, som för en eller gemensamt för flera församlingar på landet inrättas i ändamål att bereda de arbetande klassernas barn tillfälle att inhemta ett högre mått af bildning, utan att barnen dragas ifrån sina vanliga lefnads-

*Angående
införande af
sammundervis-
ning vid de
treklassiga
allmänna
läroverken
m. m.
(Forts.)*

*Angående
införande af
samundervis-
ning vid de
treklassiga
allmänna
läroverken
m. m.
(Forts.)*

förhållanden eller nödig öfning för duglighet och hårdighet vid kroppsarbete, kan erhålla understöd" etc.

Der hafva vi i korta drag angifvet hvad som menas med högre folkskolor. De äro afsedda företrädesvis för landtbefolkningens barn, hvilka antagas redan hafva bestämt sig för en likartad verksamhet och redan börjat en dylik verksamhet. Men om de "blifvit begåfvade med bättre fattningsförmåga samt visa framståenbe lärolyst", bör dem beredas "tillfälle att inhemta för framtida sjelfstudier behöfliga förkunskaper" — säges det i Riksdagens skrivelse af den 2 mars 1858, som egentligen var anledningen till dessa högre folkskolors upprättande. Riksdagens skrivelse talar vidare om "den till arbetsduglighet uppvoxne lärjungen", som icke bör "allt för lång tid af året vistas vid skolan, för att icke blifva för sitt framtida lefnadsyrke mindre skicklig genom den förvekligande inverkan af studerkammarlivets stillhet". Denna skrivelse talar vidare om, att "de vanor, behof och anspråk, som i städerna förvärfvas, äro föga egnade för en lärjunge, utgången ur och fortfarande ämnad att tillhöra den arbetande klassen", och att "läseterminernas långvarighet icke medgifver de för kroppsarbetsöfningen behöfliga afbrott, som vid en högre folkskola måste beredas".

Tycka herrarne sig se stor likhet mellan dessa högre folkskolor och de tre-klassiga läroverken eller mellan dessa högre folkskolor och de skolor, som i herrar Bergs och Hammarlunds motioner äro föreslagna? För mig synes skilnaden vara mycket stor. Jag kan tillägga, att i öfverensstämmelse med den uppfattning, som hos lagstiftarne gjort sig gällande i afseende på dessa högre folkskolor, kan man lätt finna en förklaring af det förhållandet, att dessa ansetts böra ligga blott på landet och att undervisningen skulle fortgå högst 24 veckor.

En motionär, som verkligen sökt att bevara dessa högre folkskolors anda och syfte så mycket som möjligt, har klagat öfver, att de hittills fört ett tynande lif. De äro i närvarande stund icke mer än 12, och lärjungeantalet vid dem uppgår ej till mer än 280, d. v. s. i medeltal ungefär 24 lärjungar vid hvarje. Anledningarna till det tynande lifvet kunna ju vara flera. Men jag anser, att den hufvudsakliga anledningen dertill ligger i den omständigheten, att både staten och kommunen känna med sig, att de hafva så oändligt mycket arbete och så ofantligt stora kostnader ännu att nedläggga inom den egentliga folkskolans och småskolans område, att de ej ens der hunnit blifva färdiga. Jag ber att vid detta tillfälle få erinra om hvad jag nämnde vid förra riksdagen, att af 6,023 lärare i folkskolorna är det endast 1,297, som äro i de lyckliga omständigheter att de vid sin undervisning behöfva sysselsätta sig med blott en enda årsklass, men dessa 1,297 lärare äro anställda i 47 af rikets städer och 9 landskommuner; d. v. s.: i omkring halfva antalet städer och i nästan hvar enda landskommun med knappt nämnvärda undantag äro folkskolelärarne ännu i denna stund tvungna att undervisa samtidigt 2, 3 eller 4 årsklasser. Växande barnantal, behofvet att minska de mången gång långa skolvägarne göra fortfarande upprättandet af nya skolor hos oss nödvändigt. Vi hafva derfor hittills icke haft någon annan högsta afdelning på folkskolans område än de s. k. fortsättningskolorna, hvilka för

det första äro belägna hvar inom sin kommun och för det andra, med jemförelsevis ringa kostnader, åtminstone under 6 veckor af året kunna bereda mera läraktiga lärjungar tillfälle till vinnande af ökade insigter. Af sådana skolor finnes det för närvarande i vårt land 850, och det är en institution som är väl värd att vårdas och mäktig af en mycket stor utveckling i denna stund. För detta ändamål har staten år 1891, om jag icke misstager mig, bidragit med understöd till lärares aflöning till belopp af 52,500 kronor eller ungefär 60 kronor i medeltal för hvarje skola.

Vida dyrare måste naturligtvis de af motionärerna föreslagna två- och tre-klassiga skolorna blifva. Jag har sökt i motionerna efter en ungefärlig kostnadsberäkning för dessa skolor, men har ej kunnat finna någon sådan. Jag har därför sjelf måst tänka mig ungefär, hvad en dylik af dem föreslagen skola skulle kosta, och funnit att 3,000 à 3,500 kronor är det minsta möjliga. En 2- à 3-klassig skola kan ej skötas af mindre än 2 lärare jemte någon biträdande lärare för öfningsämnen och dylikt. Nuvarande lärare vid dessa högre folkskolor hafva 12 à 15 hundra kronor jemte fri bostad; och det ställes ju icke obetydligt större anspråk på lärarne vid dessa nya skolor. Hvad som gör, att jag anser, att ej mindre än två lärare kunna ifrågasättas, är äfven den omständigheten, att den förmåga, som nu ställes på en folkskolelärare att kunna undervisa lärjungarne i alla ämnen — hvilken uppgift han i allmänhet löser på ett beundransvärdt sätt — ej kan påräknas, så snart kurserna börja stiga i höjden. Herrarne torde sålunda lätt finna, att det ej är värdt att tänka, att dylika af motionärerna föreslagna skolor kunna inrättas massvis. Det förmå vi icke.

En motionär, som jag redan betecknat såsom den der sökt fasthålla de högre folkskolornas syfte och anda, har klagat öfver, att det ej finnes någon undervisningsplan för dessa. En beaktansvärd anmärkning angående en olägenhet, som bör afhjelpas ju förr dess hellre, ehuru jag ber att på samma gång få erinra, att det är rätt svårt att göra det, emedan man måste rätta sig efter olika förhållanden på olika orter.

Dessa högre folkskolor hafva hittills blott funnits på landet. Det har af flere föreslagits, att det äfven borde inrättas sådana i städerna. Derom synes ingenting vara att säga. Men jag ber dock få påpeka, att i och med det att de högre folkskolorna flyttas in i städerna, komma vi in på en mycket olika mark. Om jag fasthåller, att lärjungarne redan skola hafva valt sitt yrke och börjat dess utöfning, och tänker på samma gång på arten och beskaffenheten af yrkena i staden, hvilka icke såsom på landet företrädesvis bedrifvas utom hus och särskildt äro koncentrerade på vissa månader af året, utan äro ungefär jemnt fördelade på hela året, tror jag att formen för högre folkskolor naturligen blir sådan, att man under en god del af året bereder lärjungarne en 6 à 8 timmars undervisning i veckan. Då, mine herrar, äro vi fortfarande inne på bekanta områden. Vi hafva nemligen redan lyckligtvis i vårt land flera fortsättningskolor, aftonskolor, tekniska yrkesskolor, der undervisningen ungefär på detta sätt bedrifves. Det finnes äfven ett annat alternativ, och det är väl det

*Angående
införande af
samundervis-
ning vid de
treklassiga
allmänna
läroverken
m. m.
(Forts.)*

*Angående
införande af
samundervis-
ning vid de
treklassiga
allmänna
läroverken
m. m.
(Forts.)*

som utskottet och några motionärer egentligen åsyftat: man skulle då icke tänka på lärjungar, som redan valt ett yrke och börjat dess utöfning, utan sådana som skulle bättre utbildas och danas för blifvande yrken. Ja, mine herrar, sådana skolor kunna vi tänka oss; men låtom oss då ej längre tala om "högre folkskolor", ty detta är blott eguadt att förvilla uppfattningen, ej att belysa.

Jag vänder mig då med min granskning till denna nya art af skolor, företrädesvis framhållen i herrar Bergs och Hammarlunds motion och utaf utskottet åberopad och förordad. Motionärerna hafva haft den stora förtjensten att i några hufvudpunkter sammanfatta innehållet utaf sin motion. De finnas upptagna å sid. 23 af statsutskottets utlåtande och äro till antalet 8.

Den första grunden lyder så: "Dessa skolors syfte bör vara att tillgodose de lärjungars bildningsbehof, hvilka vid 15—16 års ålder skola utgå i det praktiska lifvet". Det är alldeles samma syfte, som Kongl. Maj:t haft med sin framställning.

För det andra: "De böra vara tillgängliga för såväl gossar som flickor samt förses med såväl manliga som qvinliga lärarekrafter". Alldeles lika med Kongl. Maj:ts framställning.

För det tredje: "För de lärjungar, hvilka fullständigt inhemtat skolans kurs, bör anordnas en särskild afgangspröfning, hvars genomgående medför vissa rättigheter". Kongl. Maj:t har i sin proposition icke talat särskildt om afgangspröfning; men såsom herrarne väl veta, föreslås sådan i 3:e och 5:e klasserna af de allmänna läroverken. Det finnes därför ej minsta anledning att tro, att Kongl. Maj:t icke äfven här skulle tänka på en afgangspröfning. Tillägget: "hvars genomgående medför vissa rättigheter" finnes ej i Kongl. Maj:ts förslag, men detta är en följd utaf hans fasthållande af skolornas praktiska syfte. Ty Kongl. Maj:t har ej haft någon bitanke på, att det skulle vara skolor med särskildt syfte att göra lärjungarne kompetenta till tjänster i det allmänna. Jag antager, att det är platser vid jernvägar, post, telegraf, telefon etc., som motionärerna åsyfta. Det är ej mycket att säga om den saken, men icke är det ett fasthållande af hufvudsyftet med dessa skolor.

Den fjerde punkten skall jag spara till sist.

Den femte punkten lyder: "Undervisningen bör vara afgiftsfri". För min personliga del skulle jag varit mycket belåten, om jag kunnat föreslå Kongl. Maj:t, att undervisningen skulle vara afgiftsfri äfven i de af honom föreslagna skolorna. Men som herrarne väl veta, hålla vi på att vid de allmänna läroverken föreslå höjda terminsafgifter dels af ekonomiska skäl, dels af andra. Sälunda är i afseende på afgiftsfriheten ingenting annat att säga, än att den är beroende af den omständigheten, huruvida vi hafva råd eller ej. Vi skola dock härvid komma i håg, att vi äro öfver den obligatoriska undervisningens område, ty obligatorisk skall ju icke skolgången i dessa läroverk vara, och man kan således ålägga lärjungarne afgifter, utan att man derför afviker från någon principel grundsats. Slutligen vill jag erinra, att motionärerna sjelfva icke konsekvent iakttagit afgiftsfriheten, ty på ett

ställe i deras motion står, att barn från andra kommuner kunna åläggas att betala någon, om ock låg afgift.

Sjette punkten handlar om att folkskolelärare och lärarinnor skola kunna vinna anställning vid dessa skolor. Det har icke Kongl. Maj:t föreslagit, ty Kongl. Maj:t har tänkt sig dessa skolor såsom allmänna läroverk, der det skulle läsas ett modernt språk. Folkskolelärare och lärarinnor äro för närvarande icke kompetenta i det afseendet, men vi kunna alla vara ense om att kompetenta lärare måste fordras, och det är hufvudsaken. Sjunde och åttonde punkterna beröra ekonomiska förhållanden, hvilka icke kunna utöfva något bestämmande inflytande på skolornas art.

Jag frågar då, mine herrar, hvad är det då för ett oöfverstigit svalg mellan Kongl. Maj:ts läroverk, om jag så får säga, och herrar Hammarlunds och Bergs? Det finnes i verkligheten blott en skilnad, och det är motionärernas i den fjerde punkten framställda fordran, att inträdesåldern skall vara tolf år. Men här må utskottet svara, ty utskottet har icke godkänt denna af motionärerna framställda fordran. När jag då tänker på att utskottet har instämt med motionärerna i öfrigt, men i afseende på den egentliga skiljepunkten mellan motionärernas och Kongl. Maj:ts förslag icke ställt sig på motionärernas ståndpunkt, så frågar jag med än större skäl, hvad är det då för en oöfvervinnelig skilnad mellan de af Kongl. Maj:t föreslagna läroverken och de af utskottet?

Jag skall icke längre upptaga herrarnes tid, jag har kanske redan gjort det för länge. Jag måste dock tillägga några ord om en sak, som verkligen skiljer Kongl. Maj:ts förslag från utskottets och reservanternas, och allra mest från reservanternas, och det är den enda punkt, der, såsom jag redan i fjol erinrade, det visat sig en så stor skiljaktighet, att den måste på ett eller annat sätt utjemnas, om något positivt skall kunna åvägabringas — jag talar naturligtvis icke om Marstrands läroverk i detta sammanhang —: det är de allt för stora anspråk på ekonomiska uppföringar, som reservanterna ställt på de särskilda kommunerna. Kongl. Maj:t har begärt att fritt få disponera öfver de belopp, som utgå för de särskilda städernas treklassiga läroverk, och skulle sedermera städerna blott behöfva garantera och fylla hvad som fordras för undervisningens behöriga gång. Reservanterna hafva yrkat, att städerna alltid må bidraga med minst en tredjedel af hela den erforderliga aflöningskostnaden. Det är efter mitt förmenande anspråk på de små samhällena, som äro så dryga, att många städer, som skulle vilja begagna sig af möjligheten till samskolor, få lof att afstå derifrån, emedan det skulle blifva för dyrt. I följd deraf anser jag reservanternas förslag i väsentlig mån reducera gagnet och betydelsen af Kongl. Maj:ts förslag, men då naturligtvis reservanterna gå Kongl. Maj:ts förslag mycket mer till mötes än utskottet, får jag för min del förorda reservanternas förslag till kammarens godkännande.

Vidare anförde:

Herr von Friesen: Jag skall endast be att få bemöta hvad herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet yttrat i hvad det rör utskottets yttrande och förslag. Utskottet har stått inför det fak-

*Angående
införande af
samundervis-
ning vid de
treklassiga
allmänna
läroverken
m. m.
(Forts.)*

Angående
införande af
sämundervis-
ning vid de
treklassiga
allmänna
läroverken
m. m.
(Forts.)

tum, att åtskilliga pedagogier och treklassiga läroverk redan blifvit indragna, och äfven inför det faktum, att Kongl. Maj:t nu velat förekomma indragningen af återstoden af sådana läroverk på det sätt, att han ingjuter nytt lif i dem genom att få dit flickor. Detta har förfallit utskottet vara en inkonsequens. Om vissa läroverk, som icke kunnat föra en lifaktig tillvaro, då de endast hade gossar, af Riksdagen blifvit indragna, borde icke då också återstående läroverk, som icke kunna föra lifaktig tillvaro, då de blott hafva gossar, i konsequens dermed indragas? Är det icke orättvist mot de städer, der läroverken förut blifvit indragna, att de icke få tillfälle att pröfva på det medel till nytt lif för sina läroverk, som nu föreslås beträffande andra städer, hvilkas läroverk också föra ett tynande lif? Utskottet har stält sig på den klara ståndpunkten, att utom folkundervisningsanstalterna icke borde finnas andra läroverk än femklassiga och högre allmänna läroverk. Öfriga läroverk borde således indragas. Utskottet har gått mera till mötes, än herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet velat medgifva, ty utskottet har icke föreslagit indragning af *alla* treklassiga läroverk, utan har sagt, att, der de treklassiga läroverken visat en sådan lifaktighet, att de borde förvandlas till femklassiga, de också borde erhålla en sådan utveckling, men i sammanhang med indragning af sådana femklassiga läroverk, som icke lämpligen böra vara kvar.

I detta sammanhang vill jag beklaga, att rektorsplatserna vid ett par af dessa läroverk blifvit tillsatta på ordinarie stat. De hafva förut varit vakanta ända sedan år 1882. Förra Riksdagens statsutskott ifrågasatte deras indragning. Nu har emellertid Kongl. Maj:t låtit besätta dessa rektorsplatser, visserligen endast på en tid af fem till tio år, men dock på en längre tid än förut varit förhållandet, hvarigenom svårigheterna för indragning af dessa femklassiga läroverk blifvit ökade.

Som sagdt, utskottet stod inför båda dessa fakta, om hvilka jag nämnt. Var det då icke tydligt, att utskottet skulle med nöje acceptera det förslag, som motionärerna framställt, nemligen att i de städer, der läroverken blifvit indragna, skulle få inrättas högre folkskolor. Dessa städer skulle ju annars komma i en orättvis ställning i förhållande till öfriga kommuner i landet. Andra städer hafva allmänna läroverk, kommunerna på landsbygden få inrätta högre folkskolor, men dessa städer skulle icke få någotdera. Var det ej då naturligt, att man med nöje omfattade ett förslag sådant som detta, och yppade sig icke då tillika en gynsam utsigt för att, om också de treklassiga läroverken och pedagogierna i öfriga städer indroges, man skulle kunna tillgodose äfven dessa städer på ett tillfredsställande sätt? Herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet nämnde, att det vore all sannolikhet för att platserna vid dessa läroverk skulle fortfarande hållas på extra stat och icke besättas med ordinarie innehafvare. Derom finnes intet i statsverkspropositionen, men är det icke sannolikt att, om man nu ingår på Kongl. Maj:ts förslag, man icke skall inom en afsevärd framtid kunna tänka på indragning af dessa läroverk? Det är *naturligtvis* icke herr statsrådets mening att snart företaga en sådan indragning, ty då hade icke dessa samskolor blifvit föreslagna.

Jag begärde ordet vid ett tillfälle, då herr statsrådet tydligen visade, att han missförstått hvad utskottet yrkat. Han ansåg, att utskottet hade uttalat sig emot samundervisning. I sådant fall har utskottet varit bra inkonsequent, som i klämman förordar samundervisning. Utskottet säger, om man vill läsa betänkandet rätt: "Mot den nu föreslagna samskolau synas utskottet tungt vägande anmärkningar kunna rigtas", och likaledes säger utskottet sedermera: "Den skolform, som föreslås, saknar nemligen helt och hållet fotfäste i vårt undervisningsväsende." Det är icke samundervisningen i allmänhet, utskottet menar, utan det är den form af samundervisning, som i statsverkspropositionen föreslås, som saknar fotfäste, och det vill jag hålla fast vid. Den hänger icke tillsammans med folkskolan, icke med de allmänna läroverken. Den är alldeles isolerad. Skall detta vara en lämplig skolorganisation, som står utan sammanhang med det öfriga skolväsendet i landet? Är det troligt, att en sådan skola skall kunna stå för sig sjelf? Är det icke troligt, att den skolan skall ramla?

Herr statsrådet nämnde, att den af honom föreslagna skolformen icke skulle medföra ökade utgifter för staten. Det kan vara sant, åtminstone för ögonblicket, men det är icke derpå Andra Kammaren i förevarande hänseende egentligen alltid har yrkat, utan Andra Kammaren har yrkat, att det skall göras besparingar, och några besparingar för statsverket skola icke uppkomma genom den af herr statsrådet förordade samskolan. Han nämnde också, att flickundervisningen icke skulle blifva otillbörligt gynnad; men om man tänker, att samma princip skulle tillämpas för flickundervisningen i alla städer, så undras, om detta icke skulle betydligt öka kostnaderna för statsverket. Han nämnde också, att man icke borde indraga dessa treklassiga läroverk, innan man visste hvad som skulle sättas i stället. Utskottet begär endast, att Riksdagen och Kongl. Maj:t skola fortgå på den väg de redan beträdat, nemligen indraga de läroverk, som under nuvarande förhållanden påtagligen icke bära sig, och utskottet har gifvit tydlig anvisning på hvad som skall sättas i stället, nemligen genom utsträckning i användningen af anslaget till högre folkskolor derhän, att det finge användas för dessa städer. Nu kritiserar herr statsrådet förslaget att högre folkskolor skulle komma till städerna. För att stärka denna kritik uppläste han första paragrafen af förordningen om högre folkskola. Jag har läst paragrafen förut och hörde den nu. Jag har alltid tyckt och tycker fortfarande, att det är ett mycket vackert program för en skola som i denna paragraf finnes angifvet. Det må vara sant, att den högre folkskolan behöfver modifieras, då den skall ersätta dessa treklassiga läroverk och pedagogier, men man vet då åtminstone, på hvilken basis man skall stå, nemligen folkskolans basis. Reglementet kan mycket väl ändras. Det är sant, att det då kommer att behöfvas ett större anslag till en högre folkskola än det som nu får utgå.

Men det är dock icke så farligt härmed, som herr statsrådet antydde; ty enligt hans egen beräkning skulle kostnaderna gå till 3,000 å 3,500 kronor, och deraf skulle kommunen betala $\frac{1}{3}$, om jag

*Angående
införande af
samundervis-
ning vid de
treklassiga
allmänna
läroverken
m. m.
(Forts.)*

Angående
införande af
samundervis-
ning vid de
treklassiga
allmänna
läroverken.
m. m.
(Forts.)

fattat rätt. Således skulle staten då få att vidkännas 2,000 kronor eller något mera, i stället för att den nu får vidkännas 8,150 enligt beräkningar i statsverkspropositionen — der tror jag likvisst, att ålderstilläggen icke inberäknats.

Herr statsrådet lät också förstå, att det var en dålig förebild man valde, då man valde den högre folkskolan, som fört ett mycket uselt lif. Ja, det är sant, att den så gjort; men jag undrar, om den åtnjutit den omvårdnad från höga vederbörande, som den verkligen förtjent. Herr statsrådet erkände sjelf, att en stor brist förefinnes, i ty att den icke har någon fastställd undervisningsplan, och öfver hufvud taget tror jag, att den på alla håll mycket försumrats. Det är väl nu troligt, att, då från flera städer verkligt behof gifvit sig till känna af att få sådana högre folkskolor, intresset för dem skall växa i hög grad och vederbörande läroverkstyrelse blifva deraf intresserad. Det är sant, att folkskolan behöfver upphjelpas, och att dess upphjelpande kräfver stora kostnader. Men just derför är det nödvändigt att göra besparingar på andra håll; ty eljest är det ej några utsigter till att kunna upphjelpa densamma.

Herr statsrådet förespeglade, som sagdt, att det skulle blifva så stora kostnader enligt utskottets förslag. Utskottets förslag är emellertid i sin nuvarande form mycket begränsadt. Det inskränker sig ju till de städer, der de treklassiga läroverken redan äro indragna eller komma att indragas och der sådana läroverk aldrig funnits. Och mot att kostnaderna växa öfver höfvan ha vi garanti deruti, att kommunerna skola bidraga med $\frac{1}{3}$ af kostnadsbeloppet.

Vidare nämnde herr statsrådet, att utskottet derigenom, att det underkänt motionärernas fordran på viss inträdesålder, tillika borttagit det enda, som skilde Kongl. Maj:ts grunder från motionärernas. Men dervid är att märka, att utskottet uttryckligen framhållit, att för inträde i den högre folkskolan skulle fordras det mått af kunskaper, som en väl ordnad folkskola — enligt normalplanen litt A. — kan bibringa; och detta är väl detsamma som att fordra en viss inträdesålder. Visserligen *kan* det hända, att något barn före 12 års ålder inhemtat sagda kunskapsmått, ehuru jag icke tror att så ofta är fallet; men det *kan* ju hända, och då bör man väl ej låta detta barn gå och slå dank i stället för att begagna sig af den högre folkskolan.

Det är enligt mitt förmenande en högst obetydlig skilnad emellan utskottets förslag i denna punkt och motionärernas förslag.

Jag skall icke upptaga kammarens tid längre, utan ber att få yrka bifall till utskottets förslag. Hvad herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet anfört emot motionärerna, tager jag för gifvet att de sjelfva skola bemöta.

Herr Persson från Arboga: Herr talman, mine herrar! Efter det sakrika anförande, som vi för en stund sedan hörde från statsrådsbänken, återstår för mig icke mycket att säga i denna fråga. Som jag emellertid representerar två landsortsstäder, hvilkas läroverk i mer eller mindre mån hotas att blifva indragna, derest det förslag, som stats-

utskottet nu framställt, skulle blifva af Riksdagen antaget, anser jag mig skyldig att med några ord angifva min ståndpunkt i frågan.

Sitt afstyrkande af Kongl. Maj:ts proposition har statsutskottet hufvudsakligen grundat på en inom denna kammare väckt motion af herrar Berg och Hammarlund. Denna motion inledes med en öfversigt af motsvarande skolorganisationer i åtskilliga främmande länder. Jag hade kunnat förstå motionen, om motionärerna konsekvent genomfört, hvad de i denna öfversigt synas hafva velat särskildt framhålla såsom mönster för en ny organisation i vårt eget land. Den mest systematiska och den mest konsekvent genomförda organisation, som de i detta hänseende haft att åberopa, torde få anses vara den, som för närvarande är gällande i Nordamerikas Förenta stater. Motionärerna hafva uppgifvit att i Förenta staterna den sekundära undervisningen är "ordnad helt och hållet såsom en *fortsättning* af den primära; lärjungen går vid 12—13 års ålder från "primary school" (folkskolan) öfver till "grammar school" (mellanskolan) och vid 16—17 från denna öfver till "high school" (öferskolan)." Här är således det samband bestämdt mellan de särskilda skolorna, att hvarje lägre skolart bereder öfvergång till närmast högre. Men motionärerna hafva med mycken styrka uppträdt emot en sådan anordning, att de af dem förordade mellanskolorna skulle berättiga till inträde i någon viss klass af ett högre läroverk.

Jag hade vidare kunnat förstå motionen, om motionärerna iakttagit konsekvens i det hänseendet, att, då de yrkat på indragning af de treklassiga läroverken, de med detsamma också yrkat på indragning af de tre nedersta klasserna i de högre allmänna läroverken. Men då så icke skett, kan jag icke finna annat än att en stor orättvisa skulle tillfogas de lägre läroverken, om dessa skulle mista de anslag, som de hittills åtnjutit, under det att de högre läroverken fortfarande finge åtnjuta samma anslag för motsvarande afdelningar.

Då jag nu kommit in på frågan om hvad som kan vara rättvist eller billigt i detta hänseende, kan jag icke underlåta att i detta sammanhang för ett ögonblick, äfven jag, dröja vid utskottets resonnement om den orättvisa, som skulle ligga deri, att flickor erhöles undervisning vid de lägre allmänna läroverken, under det att flickor i städer med högre läroverk icke skulle komma i åtnjutande af en dylik fördel. Jag tillåter mig i det afseendet fråga er, mine herrar, om icke denna orättvisa fullt ut uppväges deraf, att i dessa mindre städer föräldrarna skulle vara nödsakade att betala särskilda terminsafgifter för sina gossars undervisning med samma belopp, som skulle erläggas för flickornas.

Utskottet har sagt, att uppfattningen inom landet "allt mera gått i den riktning, att ifrågavarande läroverk böra indragas och ersättas med någon skolform, mera afpassad för behovet hos det stora flertal lärjungar, som nu från dem utgå i det praktiska lifvet". Denna åsigt kan möjligen hafva gjort sig gällande i de större städerna, men jag vågar med full trygghet påstå, att det är eu uppfattning, som alls icke gjort sig gällande inom de smärre stadskommunerna och i de landsorter, som närmast omgifva dem. Vi hafva haft slående bevis derpå

*Angående
införande af
samundervis-
ning vid de
treklassiga
allmänna
läroverken
m. m.
(Forts.)*

*Angående
införande af
samundervis-
ning vid de
treklassiga
allmänna
läroverken
m. m.
(Forts.)*

af den erfarenhet, som gjordes, då Kongl. Maj:t lät inhemta vederbörande kommunala myndigheters yttranden med anledning af den sista stora läroverkskomiténs utlåtande och förslag. Såvidt jag kunnat finna, protesterade alla enhälligt emot de då ifrågasatta indragningarna af de s. k. småläroverken. Deras yttranden gingo i allmänhet i denna riktning: vi betacka oss för de oss tillbudna "borgareskolorna"; dem behöfva vi icke; men hvad vi äro mycket angelägna om, det är att få behålla våra nuvarande allmänna läroverk, ty de hafva för våra kommuner och de närmast kringliggande orterna en mycket stor betydelse, för dessa läroverk ha vi underkastat oss stora omkostnader, stora uppoffringar, och då statsmagterna en gång tillförsäkrat oss ett visst statsanslag för att hålla dessa anstalter vid magt, med vilkor att vi å vår sida iklädde oss vissa ganska stora uppoffringar för samma ändamål, ha vi trots oss kunna lita på att få behålla dessa anstalter, så länge vi fullgöra de derfor fastställda vilkoren. — Naturligtvis får detta icke så förstås, att dessa kommuner skulle sätta sig emot nödiga reformer af läroanstalterna. Sådana äro tydligen af behovet påkallade.

För min del är jag lifligt öfvertygad om att det förslag till ombildning af dessa småläroverk, som Kongl. Maj:t nu framlagt för Riksdagen, är synnerligen tillfredsställande, att det är egnadt att ingjuta, såsom här blifvit sagdt, nytt lif i dessa skolor. Deremot hyser jag mycken misstro till den ifrågasatta öfverbyggnaden på folkskolan. De små stadskommunerna hafva redan alltför stora svårigheter att bekämpa med folkskolorna i deras nuvarande skick. Det torde icke mångenstädes hafva varit möjligt att bringa dem upp till den ståndpunkt, som motionärerna förutsatt såsom vilkor för deras kraftiga "utveckling uppåt". Det är tydligt för hvar och en, som varit i tillfälle att taga någon kännedom om folkskolorna i de mindre städerna, att motionärerna och med dem äfven statsutskottet hemtat sin uppfattning af folkskolans nuvarande tillstånd och dess förmåga att fylla den högre uppgift, de velat tilldela henne, från hufvudstadens och några andra större städers folkskolor. Då jag nu talar om detta förhållande, kan jag icke underlåta att påpeka en högst egendomlig motsägelse, hvartill utskottet enligt mitt förmenande gjort sig skyldigt, då det påstått, att den föreslagna samskolan skulle utgöra "en alldeles opröfvad nyhet". Att den icke är en opröfvad nyhet som samskola betraktad, har redan förut här påvisats; men måhända utskottet tänkt sig, att den skulle blifva en opröfvad nyhet i det afseendet, att man tänkt sig möjligheten af att i sådana samskolor med ett mindre antal lärjungar gemensamt undervisa skilda årsafdelningar. Men är detta någon nyhet? Nej, det är tvärt om, såsom väl är kändt, det vanliga förhållandet i folkskolorna på landsbygden och i småstäderna. Det skulle medföra allt för stora kostnader för dem att inrätta sina folkskolor på så förträffligt sätt, att der finnes en lärare eller lärarinna för hvarje årsafdelning; de måste låta nöja sig med att i större eller mindre utsträckning hafva gemensam undervisning för två eller ofta flera skilda klasser.

Således, om denna anordning öfverföres från den nuvarande folk-

skolan till den föreslagna samskolan, så skulle den blifva en opröfvad nyhet, men om den öfverföres från den nuvarande folkskolan till den tillämnade öfverbyggnaden på folkskolan, då är den *icke* en opröfvad nyhet!

Vidare har det anmärkts såsom en brist i den kongl. propositionen, att densamma icke innehåller något uttalande derom, huruvida de tillämnade samskolorna skulle hafva någon dimissionsrätt till de högre läroverken. Den frågan är redan berörd af statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet. Jag vill med afseende derå endast framhålla, att det för bevarande af dessa skolors praktiska karakter är önskvärdt, att de icke anordnas så, att de direkt bilda en öfvergång till de högre läroverken. Men det bör blifva en mycket lätt sak för föräldrarne till de lärjungar, hvilka skola fortsätta sina studier vid högre läroverk, att skaffa dem den enskilda undervisning, som kan komma att erfordras för deras intagning i lämplig klass af högre läroverk.

Utskottet har äfven uttalat den farhågan, att om tillfälle beredes flickor i de mindre städerna att få undervisning vid de allmänna läroverken, så skulle snart anspråk derpå framställas af de större städerna, den ena efter den andra. Jag tror icke, att en sådan fara ligger synnerligen nära. Det är ju en känd sak, att de högre läroverken i de större städerna redan äro till den grad öfverbefolkade, att det icke är möjligt att i dem mottaga flickor till undervisning tillsammans med gossarne, och icke heller lära föräldrarne vilja hafva sina flickor intagna i dessa läroverk.

Utskottet talar på ett ställe om huru lämpligt det skulle vara att göra försök med den af motionärerna föreslagna öfverbyggnaden på folkskolan. För min del instämmer jag i önskvärdheten af att sådana försök måtte anställas. Tillfälle dertill finnes också, om Riksdagen biträder ett förslag, som utskottet framställt i 15:e punkten af sitt utlåtande, nemligen att högre folkskolor må kunna inrättas äfven i städer, der icke allmänt läroverk eller pedagogi finnes. Der blir således tillfälle att försöka hvad en sådan öfverbyggnad på folkskolan förmår uträtta, och försöket skulle blifva så mycket betydelsefullare, om det anställdes under fri och öppen täflan med sådana samskolor, som Kongl. Maj:ts förslag afser att bringa till stånd. — Kongl. Maj:ts förslag säger uttryckligen, att den anordning af småläroverken, som nu är ifrågasatt, icke är att betrakta såsom en definitiv lösning af frågan om dessa läroverks ombildning. Det vore då godt, att sådana försök anställdes under någon tid, innan den definitiva lösningen komme till stånd. För min del tror jag, att det skall dröja mycket länge, innan vi komma till en definitiv lösning af läroverksfrågan i dess helhet, och därför finner jag det särdeles betänkligt, att utskottet nu ifrågasätter en utredning. Mig synes, att vi redan haft nog och mer än nog af "utredningar" i läroverksfrågan, och jag förstår icke hvad en ytterligare utredning skulle tjena till. Såsom af Kongl. Maj:ts proposition framgår, har ju Kongl. Maj:t redan låtit verkställa en omsorgsfull utredning, hvilken lagts till grund för det förslag Kongl. Maj:t nu framlagt. Under afvaktan på den utredning, som utskottet

*Angående
införande af
samundervis-
ning vid de
treklassiga
allmänna
läroverken
m. m.
(Forts.)*

*Angående
införande af
samundervis-
ning vid de
treklassiga
allmänna
läroverken
m. m.
(Forts.)*

föreslagit, skulle således, derest Riksdagen beslöte en sådan, de treklassiga läroverken under ytterligare flera år komma att föra samma tynande lif som hittills, till föga fromma för de orter, der de äro förlagda, och till ingen båtnad för det allmänna.

Det framhålles såsom en själfklar sak, att hos allmänheten skulle framkallas ett lifligare intresse för folkskolan, om de treklassiga läroverken utbyttes mot öfverbyggnader på folkskolan. För min del tror jag, att raka motsatsen skulle blifva följden. För närvarande finnes verkligen bland de mera inflytelserika invånarne i småstäderna ett ganska lifligt intresse för folkskolans angelägenheter, men ordnas saken så, att de lyckligare lottade samhällsmedlemmarne i dessa städer icke få tillfälle att på platsen erhålla högre undervisning åt sina barn än den folkskolan kan meddela, så kommer helt visst deras intresse och deras ekonomiska ansträngningar att företrädesvis riktas på inrättandet af privatskolor, som kunna i någon mån ersätta de afskaffade statskolorna.

Hvad frågan om inträdesåldern beträffar, skall jag icke mycket uppehålla mig vid den. Jag kan gerna gifva motionärerna rätt deri, att, om det endast komme an på den ålder, vid hvilken undervisningen i främmande språk lämpligast tager sin början, inträdesåldern kunde något framflyttas, dock icke så långt som till tolf år. Men här är en annan omständighet af mycket stor vikt att beakta. Det är väl känt, att folkskolorna i småstäderna — jag betonar i *småstäderna*, emedan jag icke vågar yttra mig om hurudant förhållandet kan vara i de stora städerna — till följd af det stora antal barn, som samtidigt måste undervisas af en enda lärare, i allmänhet icke förmå att till 15 eller 16 års ålder bibringa lärjungarne samma kunskapsmått som de treklassiga allmänna läroverken, icke ens om man bortser från det främmande språk, hvori undervisning meddelas vid de sistnämnda. Jag har i egenskap af föreståndare för ett lägre läroverk derom haft den tydligaste erfarenhet. På den plats, der jag har min verksamhet, finnas ganska väl skötta folkskolor samt äfven ett privatläroverk. Detta sistnämnda är i allmänhet i stånd att till den normala åldern af fylda nio år bereda sina alumner till inträde i det allmänna läroverket, och dess alumner äro i regeln bäst beredda för intagning deri. Från folkskolorna kommer visserligen det största antalet lärjungar till det allmänna läroverket, men dessa äro, om icke alltid sämre förberedda, dock nästan utan undantag betydligt äldre, i allmänhet 10½ å 11, stundom 12 eller 13 år gamla, innan de kunna intagas i det allmänna läroverket.

Jag vill icke längre upptaga kammarens tid. Jag har endast velat framhålla dessa synpunkter till stöd för det yrkande, jag ämnar taga mig friheten att göra. Af hvad jag nu anfört torde framgå, att jag helst skulle anslutit mig till Kongl. Maj:ts proposition i denna fråga, men då jag förstår att det icke finnes minsta utsigt att få den antagen, skall jag anhålla, herr talman, att få yrka bifall till den vid den föredragna punkten af statsutskottets betänkande fogade reservationen.

Herr Zotterman: Jag skall på förhand försäkra kammaren, att jag icke skall blifva lång i mitt anförande.

Till en början ber jag att få till alla delar instämman med den föregående ärade talaren i hvad han i sitt anförande framhållit. Härjemte vill jag i likhet med honom motsäga utskottets påstående, att den allmänna meningen skulle vara stämd för indragning af de mindre treklassiga allmänna läroverken, helst om utskottet med detta uttalande menar de treklassiga allmänna läroverken såsom samskolor. För min del har jag från flera håll hört glädje uttalas öfver, att Kongl. Maj:t velat försöka att gifva den form åt de lägre läroverken, som i det nu föreliggande förslaget ifrågasättes. Man har insett att, derigenom att flickor också skulle få undervisning tillsammans med gossarne i de mindre läroverken, dessa läroverk skulle få tillräckligt fält för sin framtida verksamhet. Och man har med än större glädje mottagit det erkännande från statens sida, att flickor såväl som gossar äro berättigade att erhålla undervisning på statens bekostnad.

Det är gifvet att, när man såsom här står i brytningen mellan gammalt och nytt, olika meningar uppträda, och jag förvånar mig icke öfver att de två motionärerna, som framlagt det förslag, hvarpå utskottet grundat sin hemställan, ansett frågan böra lösas på af dem föreslaget sätt. Men de skulle enligt min öfvertygelse icke komma med detta förslag, om de icke haft den lyckliga erfarenhet som de hafva af såväl anordningen som resultatet af folkskolorna i Stockholm och andra stora städer. Men i landsorten och i de små städerna är det helt annorlunda. Der står man icke på samma ståndpunkt. När så är, får man icke undra öfver att de små städerna försöka, så långt de kunna, försvara den förmån de i detta afseende hafva sig tillerkänd från staten. Man kan väl ej heller begära att vi, som representera småstäderna, skola utan vidare motstånd vara med om att fränhända småstäderna hvad de hafva. Den förbättring eller öfverbyggnad på folkskolan, som motionärerna så ifrigt önska, realiseras nog på fördelaktigt sätt, om de blott lugna sig. Om man nu får dessa treklassiga läroverk omordnade till samskolor och derjemte, såsom föreslås i femtonde punkten, de städer, som hafva förlorat sina lägre läroverk, äfvensom de städer, som icke hafva haft sådana läroverk och som därför icke hafva något att förlora, kunna blifva delaktiga af den föreslagna förmånen med högre folkskolor, så kunna ju dessa båda slag af skolor samtidigt arbeta under en följd af år, då man får se, hvilket resultat de komma att lemna. Om sedermera en reorganisation behöfves, så synes mig att man då bör hafva ett godt material, grundadt på en mångårig erfarenhet om just dessa skolformer, och man kan då hafva anspråk på att det förslag, som regeringen möjligen kan komma att framlägga, skall vara fotadt på verkligt sakliga uppgifter.

Jag skall icke upptaga kammarens tid längre, utan anhåller att på det liffigaste få tillstyrka bifall till den vid betänkandet fogade reservationen.

Herr Broström: Jag ansluter mig i denna fråga lifligt till det anförande, som hållits af herr Persson. Då jag läste Kongl. Maj:ts

*Angående
införande af
samundervis-
ning vid de
treklassiga
allmänna
läroverken
m. m.
(Forts)*

Angående
införande af
sammundervis-
ning vid de
treklassiga
allmänna
läroverken
m. m.
(Forts.)

proposition i detta ämne, så tilltalade den mig ganska mycket, och ännu mera har jag öfvertygats af herr statsrådet och chefens för ecklesiastikdepartementet kritik öfver utskottets utlåtande. Jag tror icke, att dessa småstäder skola finna sig belättna med hvad utskottet föreslagit, och jag instämmer i hvad reservanterna i sin motivering yttrat, nemligen att någon erfarenhet ännu icke vunnits om den högre folkskolan för att på dess grund uppföra en skolorganisation af större omfattning. Att nu på en gång, så att säga, frånrycka dessa mindre städer deras skolor och söka ersätta dem med en påbyggnad på folkskolan, detta lämpar sig efter min öfvertygelse icke för dessa samhällen. Våra folkskolor i de mindre städerna äro ännu icke så långt komna, så att jag tror att det låter sig göra der, men väl i de större städerna, som kunnat bättre drifva fram sina folkskolor. Man vet, att i allmänhet i de mindre städerna och på landsbygden folkskolekursen icke är inhemtad förr än vid 13 à 14 års ålder, och då är det nästan sent att komma in i den skolform, som utskottet föreslagit.

Då jag förmodar, att denna kammare skall bifalla Kongl. Maj:ts förslag och reservanternas mening går i det närmaste i samma riktning, ber jag att få yrka bifall till den af herr von Hedenberg med flere vid denna punkt fogade reservation.

Herr Hammarlund: Det nämndes från statsrådsbanken, att man icke borde borttaga de nuvarande småläroverken med mindre man satte andra i stället. Det är just detta som motionärerna hafva velat. De hafva här dragit upp konturritningen till en ny skolform i stället för de nuvarande miniatyrläroverken.

Vid en granskning af motionärernas grunder kommer herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet till den slutsatsen, att det egentligen icke är så stor skilnad mellan vår skola och den af Kongl. Maj:t föreslagna. I så fall borde, synes det mig, han vara belåten med det förslag, som utskottet här kommit med, eller om en skrifvelse till Kongl. Maj:t att närmare taga i öfvervägande dessa grunder och sedan framlägga fullständigt förslag för Riksdagen. Ty är det så, att Kongl. Maj:t i hufvudsak kan gilla dessa grunder, så bör ju herr statsrådet icke hafva skäl att motsätta sig ett sådant skrifvelseförslag.

Men det är nog så, att det fins åtminstone en ganska väsentlig skilnad mellan Kongl. Maj:ts och motionärernas förslag, och det är den, som angifves i fjerde punkten af vårt förslag, en punkt, som herr statsrådet med stor försigtighet undvek att yttra sig om. I denna punkt heter det: "Fordringarna för inträde i första årsklassen böra vara: fyllda 12 år samt kännedom af det kunskapsmått, som en väl ordnad folkskola (enligt normalplanen litt. A.) kan bibringa."

Statsutskottet har, då det hänvisat till dessa grunder, sagt att det vore öfverflödigt att tala om 12 år. Utskottet har accepterat den senare delen af vårt förslag, och det kan ju vara tillräckligt, blott man strängt håller på att fordringarna för inträde böra vara kännedom af det kunskapsmått, som en väl ordnad folkskola (enligt normalplanen litt. A.) kan bibringa och derigenom gör denna

skola till en verklig öfverbyggnad på folkskolan, ej — såsom enligt Kongl. Maj:ts förslag — till en med folkskolan delvis parallel och sålunda med denna konkurrerande skola. Det är i denna punkt, som den stora skillnaden mellan Kongl. Maj:ts och motionärernas förslag ligger.

Det sades, att kostnaderna för dessa nya läroverk skulle blifva ganska ansevärdiga — för hvarje skola uppgå till 3,000 å 4,000 kronor — och således blifva så stora att dylika skolor icke kunde massvis upprättas. Detta har naturligtvis icke heller varit motionärernas mening. De nöja sig med, om — till en början åtminstone — dylika skolor komma till stånd på alla de ställen, der treklassiga läroverk och pedagogier funnits eller ännu finnas kvar. En ganska väsentlig besparing skulle härigenom uppkomma för statsverket, enär kostnaderna för de i den kongl. propositionen föreslagna samskolorna skulle gå till 8,000 å 9,000 kronor för hvarje skola.

Såväl från statsrådsbänken som af åtskilliga följande talare, representanter för småstäder, har det betonats, att folkskolan i småstäderna icke ännu intager den ställning, att man kan grunda någon ny skolform på densamma. Det synes mig vara alldeles tydligt och klart, att folkskolan skulle vinna betydligt genom den af oss ifrågasatta anordningen, enär derigenom en del kostnader, som nu nedläggas på den lärda skolan, skulle kunna användas för folkskolan. Det måste naturligtvis blifva billigare, om man gör undervisningen för åldern 10—12 år gemensam för de fattiges barn och för de förmögnares barn, än om man skall hålla särskilda skolor för de fattiges barn och särskilda skolor för rike mans barn.

Talaren på vadstenabänken menade, att motionärerna måtte hafva väckt sitt förslag med särskild tanke på Stockholm, der folkskolorna befinna sig i lyckligare förhållanden, men att det icke dugde för landsortens småstäder. Ja, ty värr är förhållandet nog det, att folkskoleväsendet behöfver ryckas upp i en och annan småstad, och det är just detta vi afsett med vårt förslag. Helt visst toge man ett godt steg i denna riktning, om man nu godkände statsutskottets hemställan, hvartill jag — herr talman — ber att få yrka bifall.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet Gilljam: Jag skall anhålla, om blott några minuters uppmärksamhet, ty det är några uttalanden, som jag måste genmäla.

En ärad talare på stockholmsbänken har smått klandrande anmärkt, att Kongl. Maj:t nyligen låtit på viss tid förordna några rektorer vid femklassiga läroverk. Jag vill härvid blott erinra, att detta skett i full öfverensstämmelse med Kongl. Maj:ts och Riksdagens beslut 1890, och det har icke ansetts gå an att låta de femklassiga läroverken längre sakna i behörig ordning anstälde styresmän.

Vidare har jag blifvit beskyld, om jag så får säga, af min ärade vän på stockholmsbänken för att hafva gjort mig skyldig till ett missförstånd af detta utskottets yttrande: "Och mot den nu föreslagna samskolan synas utskottet tungt vägande anmärkingar kunna rigtas."

Jag har sökt gifva denna mening den för utskottet förmånligaste

*Angående
införande af
samsundervis-
ning vid de
treklassiga
allmänna
läroverken
m. m.
(Forts.)*

Angående
införande af
samundervis-
ning vid de
treklassiga
allmänna
läroverken
m. m.
(Forts.)

tolkning och nämnde icke alls någonting om den motsägelse mellan utskottets motivering och kläm, som den ärade talaren sjelf påpekade. Men väl vill jag erkänna, att jag lagt hufvudvigten på ordet *sam*, ty det föll mig icke in att lägga tonvigten på *nu*, just därför att den nu föreslagna samskolan är precis densamma, som föreslogs i fjol, i sammanhang med hvilken utskottet då hade så fördelaktiga omdömen om samundervisning, att någon tvekan om utskottets mening i detta afseende icke kunde uppstå.

Jag har icke begagnat något uttryck, som skulle innebära, att den högre folkskolan vore en "dålig förebild". Jag tager mig absolut fri från att hafva fält något sådant yttrande, och jag hoppas att icke heller hafva sagt något, som kan tydas åt det hållet, ty det har åtminstone icke varit min mening.

Vidare vill jag mot den siste ärade talaren genmäla, att det icke är någon så liten skilnad, för mig åtminstone, emellan utskottets förslag och de båda motionärernas i afseende å inträdesåldern. Jag går å nyo tillbaka till förra årets utskottsutlåtande, der utskottet i fråga om inträdesåldern uttryckligen förordar 10 år gent emot motionärernas 12 år. Jag hörde visserligen nyss en förklaring, som skulle maka åsigtarna tillsammans, men jag har läst utlåtandet med minne af hvad som sades bestämdare i fjol, och då blir icke skilnaden så obetydlig. Jag vågar också påstå, att jag icke glömt bort eller gått förbi den fjerde punkten af de i herrar Bergs och Hammarlunds motion uppräknade grunder, ty jag talade uttryckligen om åldern tolf år; vid tio år lärer väl ingen hafva genomgått en väl ordnad folkskola.

Öfverläggningen var slutad. I enlighet med de yrkanden, som derunder förekommit gaf herr talmannen propositioner *dels* på bifall till utskottets hemställan och *dels* på afslag derå och bifall i stället till reservanternas framställning; och fann herr talmannen svaren hafva utfallit med öfvervägande ja för den förra meningen. Votering blef likväl begärd och företogs enligt följande nu uppsatta och af kammaren godkända voteringsproposition:

Den, som bifaller statsutskottets hemställan i punkten 10) mom. a) af utlåtandet n:o 9, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit hvad herr von Hedenberg m. fl. hemställt uti mom. a) af deras vid punkten fogade reservation.

Omröstningen utföll med 116 ja och 77 nej; och hade alltså utskottets hemställan af kammaren bifallits.

I *mom. E*) hemstälde utskottet: att Herr Zottermans ofvan omnämnda motion icke måtte af Riksdagen bifallas.

*Angående
införande af
samundervis-
ning vid de
treklassiga
allmänna
läroverken
m. m.
(Forts.)*

Herr Zotterman begärde ordet och yttrade: Jag har naturligtvis icke den ringaste förhoppning om att min motion skall bifallas, då utskottets ledamöter icke endast från denna kammare, utan äfven från Första Kammaren i afseende på densamma kommit till lika resultat. Men jag känner mig dock pligtig att i detta ögonblick uttala min ledsnad öfver, att så varit förhållandet.

Då jag har baserat mitt förslag på det af Kongl. Maj:t till innevarande Riksdag framlagda förslag om samskolor, men detta Kongl. Maj:ts förslag nu här afslagits, så har ju dermed naturligtvis äfven det stöd, på hvilket jag grundat min motion bortfallit. Det förefaller mig emellertid vara mycket hårdt för ett samhälle sådant som Motala, hvilket inom sitt pastorat innesluter mer än 10,000 personer och som ända sedan år 1876 på egen bekostnad underhållit ett enskildt läroverk, treklassigt att börja med och nu sedan 10 år femklassigt, att icke i likhet med andra samhällen för denna skola erhålla statsunderstöd.

Utskottet har ej gifvit något slags erkännande hvarken åt detta samhälle ej heller åt motiouens innebörd, men deremot uttala sig reservanterna sympatiskt om motionen, då de framhålla, att ganska behjertansvärda skäl anförts till stöd för densamma. Reservanterna hafva likväl icke ansett sig kunna tillstyrka bifall till motionen därför, att Kongl. Maj:t i år icke ansett sig kunna komma fram till Riksdagen med det förslag i läroverksfrågan, som förelåg i fjol, och hvori Motala stads anspråk på att i fråga om statens medverkan vid elementarundervisningens ordnande blifva likställd med de i storlek närmast motsvarande städerna beaktats.

Under förhoppning om, att mitt förevarande förslag skall komma i ett gynnsammare läge vid ett annat tillfälle, vill jag för denna gång inskränka mig till att icke göra något yrkande.

Vidare anfördes icke. Utskottets hemställan bifölls.

Efter föredragning vidare af *mom. c*) innefattande utskottets hemställan, att herr Nilsons motion icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda, anförde:

Herr Nilson från Lidköping: Då jag i min motion föreslagit, att Falköpings läroverk måtte utvidgas till ett femklassigt läroverk, men utskottet, ehuru erkännande att skäl voro anförda för en sådan utvidgning, dock icke ansett sig under närvarande förhållanden kunna göra annat än afstyrka bifall härtill, så skall jag nu icke göra mig den fåfänga mödan att söka få ändring i detta utskottets beslut.

Det är emellertid för mig en tillfredsställelse, att utskottet åtminstone icke underkänt giltigheten af de skäl, som äro anförda för min ifrågavarande motion.

Jag har, såsom jag antydt, icke något yrkande att göra.

Vidare yttrades ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

Angående
införande af
samundervis-
ning vid de
treklassiga
allmänna
läroverken
m. m.
(Forts.)

Under mom. d) hemställde slutligen utskottet: att icke heller herr Restadius' ofvanberörda motion måtte föranleda till någon åtgärd från Riksdagens sida.

Herr Restadius yttrade: Jag skall till stöd för min motion be att få åberopa, hvad herr Nilson från Lidköping anfört i fråga om läroverket i Falköping.

Det läroverk, hvars talan jag har den äran föra, leder sina anor långt tillbaka i tiden. Redan i ett kongl. bref af år 1642 omtalas, att i Alingsås fanns en lärdomsskola. Denna skola fick år 1789 2 lärare. Sedan ha under de sista årtiondena 3 lärare varit på ordinarie stat uppförda. Om man, vid bedömandet af frågan huruvida ett läroverk bör vara 3- eller 5-klassigt, såsom naturligt är utgår från den ståndpunkten, att det är lärjungarnas antal, som skall verka bestämmande, ställer sig saken för läroverket i Alingsås mycket fördelaktig, emedan detta läroverk har 90 lärjungar, således ett vida högre antal än något annat statens 3-klassiga läroverk. Jemför man åter Alingsås läroverk med de 5-klassiga läroverken och dervid, såsom billigt är, bortser från de 5-klassiga läroverken i Stockholm och Göteborg, ställer sig saken så, att af de återstående 18 läroverken icke mindre än 11 hafva ett färre lärjungeantal än Alingsås 3-klassiga. Läger man dessutom lärjungeantalet vid Alingsås högre flickskola, eller omkring 50, till det ofvan nämnda antalet vid läroverket, få vi ett sammanlagdt lärjungeantal af 140 elever, och för detta antal anser jag att de lärarekrafter, som enligt Kongl. Maj:ts proposition skulle stå läroverket till buds, icke äro tillräckliga. Emellertid, och då de mäktige i statsutskottet sagt ett blekladgt nej till min motion, har jag ingenting vidare att tillägga, än att jag vill avsluta själaringningen öfver min motion med att uttala min glädje öfver att statsutskottet åtminstone i princip erkänt, att läroverket i Alingsås borde upphöjas till 5-klassigt läroverk.

Vidare anfördes ej. Äfven denna utskottets hemställan bifölls.

Som tiden nu var långt framskriden uppsköts den vidare föredragningen af föreliggande utlåtande till i afton kl. sju.

§ 11.

Herr statsrådet m. m. *G. F. Gilljam* atlemuade Kongl. Maj:ts proposition till Riksdagen angående dödande af in-teckningar i Norbergs järnväg, hvilken proposition bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes kl. 3,14 e. m.

In fidem
Hj. Nehrman.